natuur en milieu drenthe
federatie

Jaarverslag 2019

Natuur en Milieufederatie Drenthe

Hertenkamp 6
9401 HL ASSEN
www.nmfdrenthe.nl
Telefoon: 0592-311150
E-mail: info@nmfdrenthe.nl

CBF ERKEND GOED DOEL

Samen voor een mooi en duurzaam Drenthe.

Inhoudsopgave

1. Inleiding en leeswijzer 3
2. Energieneutraal Drenthe 5
   Kernactiviteiten 5
   Ondersteuning lokale energie-initiatieven 8
   Werk maken van de Drentse energiestrategie 9
   Stimuleren energiebesparing particuliere huiseigenaren: Het Drents Energieloket 10
   De Drentse Energiecoaches 11
   Drenthe Sport Duurzaam 12
3. Voedzaam Drenthe 14
   Kernactiviteiten 14
   Ondersteuning voedselinitiatieven – GoodFoodClub 16
   Werken aan nieuw menu - aan tafel 16
   Voedselbossen 17
   Duurzame melkveehouderij 18
4. Circulair Drenthe 20
   Kernactiviteiten 20
   Circulaire vakantieparken 21
   Drenthe Bouwt Circulair 21
   De Circulaire Etalage 22
5. Mooi Drenthe 23
   Kernactiviteiten 23
   Panorama Drenthe / De landschapsacademie 26
   Drenthe bewuster verlicht 26
   Energietuinen/ zonneparken met meerwaarde 27
6. Natuurlijk Drenthe 29
   Kernactiviteiten 29
   Heel Drenthe Zoemt 31
   Drentse agenda natuurinclusieve landbouw 32
7. Drentse duurzaamheidsnetwerken en communicatie 34
   Kernactiviteiten 34
   Meet ups Drenthe 39
   Nieuwe mobiliteitsnetwerken 39
8. Organisatie en Financiën 41
   Algemeen Beleid 41
   Financieel beleid 41
   Financieel verslag 42
   Risicomanagement 48
   Gedragscodes 48
   Vooruitblik 2020 51

1. Inleiding en leeswijzer

De afronding van dit jaarverslag vindt plaats in de tijd dat de wereld in de greep wordt gehouden door het coronavirus. De coronacrisis is nu prioriteit en vraagt de volle aandacht van overheden, instellingen en van de samenleving in zijn geheel. Ook wij passen ons aan. Maar ook onder deze omstandigheden blijven we ons vol inzetten voor onze idealen, een mooier en duurzamer Drenthe met een rijke natuur en een gezond milieu.

Duurzaamheid neemt de laatste jaren een steeds prominentere plek in op de politieke en maatschappelijke agenda. Thema's als klimaatverandering, de energietransitie, afnemende biodiversiteit, verduurzaming van de landbouw en mobiliteit staan ook in Drenthe volop in de aandacht. En er wordt niet alleen veel gepraat over duurzaamheid, er is ook meer actie. Veel bedrijven maken er werk van – en steeds meer lokale bewoners steken zelf de handen uit de mouwen voor de verbetering van hun directe leefomgeving.

Het is ook een bevestiging dat we als Natuur en Milieufederatie Drenthe op de goede weg zijn. In 2019 zagen we dat terug in de samenwerking met onze directe partners, waaronder de natuur- en milieuorganisaties, de provincie, gemeenten en waterschappen, maar vooral ook met bewoners en bewonersgroepen. Op belangrijke thema's trokken we steeds vaker samen op. Voorbeelden zijn de energietransitie, en de transities naar duurzame landbouw en een circulaire economie. Hierbij zetten wij in op het mede-vormgeven van goede beleidskaders en -plannen en randvoorwaarden, het initiëren van voorbeeldprojecten en het ondersteunen van lokale duurzaamheidsinitiatieven. Wij doen dit op een constructieve maar onafhankelijke manier. Op deze manier leveren wij onze bijdrage aan een gezond milieu, een rijke natuur, een mooi landschap en een duurzame ontwikkeling van de provincie Drenthe.

In dit ***Jaarverslag*** doen wij verslag van de activiteiten en resultaten van 2019. Hierbij komen de samenwerkingsverbanden aan de orde, maar ook de projecten en de verschillende initiatieven die we hebben ondersteund.

De basis van deze activiteiten was het werkplan 2019.. Dit verslag bevat de inhoudelijke en financiële verantwoording over2019. Voor verschillende projecten worden daarnaast nog afzonderlijke verslagen opgesteld die dienen ter verantwoording naar verschillende subsidiegevers.

Leeswijzer

We hebben dit jaar voor een compacter verslag gekozen en er zijn een aantal infografics verwerkt waarin de highlights van ons werk grafisch zijn samengevat. Omwille van de compactheid zijn hier een aantal thema's samengevoegd.

In de hoofdstukken 2 tot en met 6 beschrijven we de uitgevoerde activiteiten en resultaten rond onze inhoudelijke werkthema's. In deze hoofdstukken staan we per werkthema eerst stil stil bij onze kernactiviteiten (beleidsadvisering, netwerktaken en projectontwikkeling). Vervolgens doen we verslag van de verschillende projecten. In hoofdstuk 7 gaan we in op onze netwerk en communicatie-taken. In hoofdstuk 8 doen wij verslag van onze organisatie en de financiën.

OVER ONS

Natuur en milieufederatie Drenthe

werkt voor en met mensen aan:

- Gezond **milieu**
- Mooi **landschap**
- Rijke **natuur**
- Duurzame **ontwikkeling**

Speerpunten

- Stimuleren **Duurzame energievoorziening**
- **Circulaire economie**
- Behoud en ontwikkeling **Mooi en natuurlijk Drenthe**

Ondersteunen duurzame initiatieven

450 Partners

125 Lokale groepen en duurzame initiatieven

35 Samenwerkings-verbanden

Ambassadeur groene waarden

- **Lobby en advies**
  beleid overheden en bedrijfsleven
- **Aanspreekpunt**
  provinciale groene samenwerking
  terreinbeherende natuurorganisaties
  Landschapsbeheer
  IVN
- **Gezamenlijke speerpunten en lobby**
  voor duurzame provincie

Inspireren

laten zien dat het kan

- **Duurzame energie opwekken**
  samen met lokale energie coöperaties
- **Bloeiende bermen en boerennatuur**
  samen met overheden en landbouworganisaties
- **Energie besparen**
  samen met woningeigenaren

2. Energieneutraal Drenthe

Kernactiviteiten

De Natuur en Milieufederatie Drenthe werkt met haar partners aan een Energieneutraal Drenthe. Daartoe adviseren wij – gevraagd en ongevraagd – overheden, particulieren en bedrijven om tot goed beleid en goede plannen te komen. Wij ondersteunen en verbinden maatschappelijke energieinitiatieven en we versterken netwerken. Daarnaast ontwikkelen we nieuwe samenwerkingsprojecten waarmee we de energietransitie dichterbij brengen.

In 2019 lag onze focus op het ondersteunen van en het versterken van de positie van lokale energieinitiatieven en de energiebeweging. Daarnaast ondersteunden en adviseerden wij particuliere huiseigenaren en sportclubs bij het verduurzamen van woningen en gebouwen. Wij leverden bijdragen aan het vormgeven van goede beleidskaders voor de grootschalige opwekking van duurzame energie en speelden een actieve rol bij het vormgeven aan de Regionale Energie Strategie van Drenthe (RES);

Via deelname aan een aantal provinciale netwerken hebben we uitvoering kunnen geven aan het klimaatakkoord en de Drentse invulling daarvan. De belangrijkste netwerken zijn:

- Expeditie Energieneutraal wonen
- Drents Energieloket

In beide netwerken ondersteunen wij de trekkers o.a. met nieuwe ideeën en projectvormen.

Beleidskaders voor de grootschalige opwekking van duurzame energie

Als belangenbehartiger dragen wij bij aan de ontwikkeling van beleidskaders en -plannen van gemeenten en de provincie (zie box).

Sommige van de beleidskaders hebben nu al tot concrete acties geleid. Zo is de provincie met een aantal dorpen in gesprek gegaan over systeemintegratie en heeft de gemeente Aa en Hunze een subsidieregeling in het leven geroepen ter versnelling van een aantal lokale dorpsinitiatieven. In de gemeente Noordenveld hebben wij samen met de gemeente een traject ontworpen om samen met bewoners beleid te formuleren voor participatie bij grootschalige energieprojecten.

Voorbeelden beleidskaders waar de NMFD aan heeft bijgedragen	
Aa en Hunze	Beleidskader Zon Aanpak Dorpen Ondersteuning
Midden-Drenthe	Beleidsvisie Duurzaamheid
Assen	Inpassing en Participatie Zon (omgevingsraad); Wijkaanpak en bewoners-betrokkenheid
Hoogeveen	Aanpak project energiecoaches
Provincie	Aanpak ondersteuning dorpswinkels Gezamenlijke wijkaanpak Aanpak Systeemintegratie in dorpen Subsidieregeling lokale initiatieven

Projectontwikkeling

Ook in 2019 hebben wij een aantal projecten ontwikkeld en opgestart ten behoeve van de energietransitie in Drenthe.

- Ontwikkeling beleidsparticipatietraject Noordenveld als voorbeeld voor Drenthe
- Programma Lokale Energietransitie Drenthe: PLED
- Drenthe Sport Duurzaam (the next step)
- Energiecoaches en klimaatambassadeurs 2020

Landelijke samenwerking

De Natuur en Milieufederatie Drenthe speelt een belangrijke rol in de landelijke samenwerking. Wij dragen zorg voor kennisuitwisseling tussen de federaties maar vertegenwoordigen ook het provinciale belang bij diverse landelijke zaken zoals de gedragscode Zon op land van Holland Solar en bij andere uitwerkingen van het klimaatakkoord.

In de infografic geven we een overzicht van aantal highlights uit het energiewerk. Daarna gaan we in op de resultaten van verschillende projecten.

DUURZAME ENERGIE

Duurzame energie-initiatieven

60
Lokale energie-initiatieven

Ondersteuning
duurzame energie-initiatieven

Organisatie
Energiewerkplaats Drenthe

18
Energie-initiatieven actief ondersteund

5
Energie-initiatieven op gang geholpen

8
Kennissessies

160
Deelnemers

Drents Energieloket

Energiebesparing in eigen woning of woonomgeving.

1770
Nieuwe bewoners

34
Energiecoaches opgeleid

7000
Contactmomenten met woningeigenaren

23
Sportverenigingen ondersteund

DRENTS ENERGIE LOKET

7
Bespaarmarkten

10
Loket op lokatie

1901
Bezoekers

35.000 Website bezoekers

75.000 Social media bereik

20.000 Email bereik

In actie voor het klimaat

Participatie, eigenaarschap en landelijke inpassing
bij grootschalige energieprojecten

Bijdragen bouw Regionale Energiestrategie
bij eerste stappen wijkaanpak

- Gedragscodes en handvatten
- Werkbijeenkomsten
- 8 kennissessies voor alle Drentse raadsleden

Klimaatvriendelijke woonwijken
Eerste stappen wijkaanpak

Duurzame elektriciteitsopwekking
voor minder CO2 uitstoot

Ondersteuning lokale energie-initiatieven

Servicepunt Energie Lokaal Drenthe

Het opstarten en uitvoeren van activiteiten om gezamenlijk energie te besparen of op te wekken is niet altijd even makkelijk. Sinds 2011 ondersteunt en adviseert de Natuur en Milieufederatie Drenthe via het *Servicepunt Energie Lokaal Drenthe* groepen bewoners die gezamenlijk energie willen opwekken en/of besparen. Het afgelopen jaar heeft het servicepunt vijf nieuwe groepen helpen opstarten en is ondersteuning geleverd aan startende initiatieven in Gasselte, Anderen en Grolloo. In 2019 hebben wij 13 energie-initiatieven actief ondersteund bij het formuleren van een lange-termijn visie voor dorp of wijk, het ontwikkelen en uitvoeren van activiteiten en/of het aanvragen van subsidies. Via de postcoderoosregeling is financiële ondersteuning gegeven aan de initiatieven van Valthe, Drijber en Gees. Met acht kennissessies over verschillende onderwerpen hielpen we de groepen om de mogelijkheden voor nieuwe lokale innovatieve activiteiten te verkennen en eigen plannen te maken. In totaal namen meer dan 150 mensen deel aan de sessies.

Voorbeelden van Ondersteuning van nieuwe groepen 2019

Wapser Gemeenschap: Steun bij het identificeren van acties die het beste bij het dorp passen. Naar aanleiding hiervan is de groep met een warmtebeeldcamera's door het dorp getrokken. Begin 2020 volgt hieraan gekoppeld een informatieavond over isoleren.

Oud en Nieuw Annerveen/Spijkerboor: Brainstorm over geschikte acties voor het dorp. Voordat er acties opgezet worden, zoekt de groep contact met en versterking door het plaatselijk belang.

Eext: Ook hier was de warmtebeeldcamera populair. We hebben de initiatiefgroep geholpen een actie in het dorp over warmteverlies vorm te geven.

Lievingerveld: Maken van een plan van aanpak en het verkrijgen van gemeentelijke en provinciale subsidie voor het uitvoeren van een adviesplan.

Bewonersgroep Erflanden: Ten behoeve van de ontwikkeling van de waterstofwijk te Hoogeveen is op ons advies een bewonersraad gestart. Deze groep hebben wij bij de start ondersteund met kennis.

De Natuur en Milieufederatie Drenthe neemt ook actief deel aan projecten van lokale energie-initiatieven. Een mooi voorbeeld is de landschappelijke en ecologische inpassing en het organiseren van bewonersbetrokkenheid bij het ontwerp van het zonnepark op de zandwinplas van Ubbena in samenwerking met Bronnen VanOns (de noordelijke coöperatieve ontwikkelaar).

Ook hielp de Natuur en Milieufederatie Drenthe het Servicepunt Lokaal Opgewekt Emmen bij de ontwikkeling van een stappenplan voor beginnende lokale energie-initiatieven. Het geeft concrete handvatten voor de oprichting van nieuwe lokale initiatieven voor het realiseren van grootschalige duurzame energie opwekking. (https://www.lokaalopgewektemmen.nl/stappenplannen-voor-lokale-energie-initiatieven/).

Samenwerking in de Energiewerkplaats Drenthe

De ondersteuning van lokale initiatieven wordt in de Energiewerkplaats Drenthe door een gezamenlijke aanpak afgestemd met de Drentse KEI, Buurkracht, Samen Energie Neutraal en de Hanzehogeschool Groningen. De Energiewerkplaats kent een gezamenlijk initiatievenbestand van meer dan 60 actieve groepen. De samenwerking heeft onder meer geleid tot een gezamenlijke aanpak in de gemeente Aa en Hunze waarin 6 initiatieven worden geholpen door verschillende partijen uit de werkplaats. Ook wordt er samengewerkt bij ondersteuning van diverse initiatieven zoals in Vries.

Richting een nieuw ondersteuningsprogramma

In 2019 hebben wij met de Provincie Drenthe, de Drentse KEI en Bronnen vanOns gewerkt aan de voorbereiding van het Programma Lokale Energietransitie Drenthe (PLED), een ondersteuningsprogramma voor lokale initiatieven waar een ontwikkelfonds een belangrijk onderdeel in vormt. Dit is noodzakelijk voor het professioneel ontwikkelen en ontwerpen van zonneparken in lokaal eigenaarschap.

Werk maken van de Drentse energiestrategie

De Regionale Energie Strategie (RES)

Ons perspectief is dat Drenthe zo snel mogelijk en uiterlijk in 2050 geheel energie- en CO2 neutraal is. Als richtpunt voor de hoeveelheid op te wekken duurzame energie gaan we uit van een maximaal besparingsscenario. Bij de opwekking van duurzame energie staan ruimtelijke kwaliteit, natuur- en landschapswaarden voor ons centraal. Maar ook maatschappelijk draagvlak door middel van actieve betrokkenheid van burgers en maatschappelijke organisaties. Vanuit dit perspectief dragen wij bij aan het proces rond de RES (Regionale Energie Strategie) in Drenthe. Dat doen wij via deelname aan de Drentse Energie Tafel (DET), de werktafel en werkgroepen Ruimte en Communicatie en Participatie.

Naast de directe inbreng in de RES heeft de Natuur en Milieufederatie Drenthe in 2019 acht kennissessies op locatie over de RES voor raads- en statenleden georganiseerd. Deze kennissessies zijn goed bezocht: gemiddeld 20 deelnemers per sessie met vertegenwoordiging van vrijwel alle raadsfracties. Naar aanleiding van deze sessies heeft de Natuur en Milieufederatie Drenthe ca. 25 verzoeken voor nazorg ontvangen en opgevolgd. Door de kennissessies en de nazorg zijn raads- en statenleden zich beter bewust van de RES, het proces hoe de RES vorm zal krijgen in Drenthe en wat hun specifieke rol is.

Wij zijn samen met de Drentse KEI, VNO-NCW en LTO Noord het initiatief voor een Maatschappelijke Energie Transitie Drenthe (***MET Drenthe***) gestart. Dit moet in 2020 leiden tot een gezamenlijk, sector-overstijgend perspectief op de energietransitie en inbreng in de RES leiden. Hierbij zullen wij onze achterban, waaronder de terreinbeherende en natuur- en milieu organisaties intensief betrekken.

Samen met HIER klimaatbureau, Buurkracht, Energie Samen, LSA bewoners en de Energieloketten vormen wij de participatiecoalitie. In Drenthe hebben wij ons in 2019 samen met de Drentse KEI gericht op het versterken van bewonersparticipatie bij de Regionale Energie Strategie. Bijvoorbeeld in de gemeente Noordenveld, waar we samen met een bewonerswerkgroep, de gemeente en de lokale energiecoöperatie hebben gewerkt aan een beleidskader voor bewonersparticipatie bij grootschalige energieprojecten.

Beleidskader bewonersparticipatie grootschalige energie projecten, gemeente Noordenveld.
In samenwerking met de gemeente Noordenveld en de Energiecoöperatie Noordseveld heeft de NMFD een participatietraject opgezet om tot gemeentelijk beleid te komen voor bewonersparticipatie bij grootschalige energieprojecten. Deze pilot bestond uit een aantal kennis- en werksessies waarbij een werkgroep van bewoners stap voor stap de spelregels voor bewonersparticipatie definieerde. De NMFD was procesfacilitator in dit traject. Daarnaast heeft de NMFD specifieke kennis aangedragen over maatschappelijke, ecologische en landschappelijke meerwaarde en over verschillende vormen van bewonersparticipatie. Het advies is afgerond en komt in 2020 ter inzage te liggen om vervolgens aan de gemeenteraad voorgelegd te worden. Tot die tijd staan alle nieuwe initiatieven on hold.

Wijkaanpak

Eind 2016 hebben Woningbouwstichting De Volmacht, de Natuur en Milieufederatie Drenthe, Bouwend Nederland, zorgorganisatie Icare en welzijnsorganisatie Impuls het initiatief De Wijk van de Toekomst gestart. Het samenwerkingsproject is eind 2019 afgerond.

Met dit initiatief hebben wij mede invulling gegeven aan een innovatieve samenwerking om op wijkniveau de onderwerpen woningverduurzaming, aanpasbaarheid van woningen vanuit het oogpunt van (ouderen)zorg, het arrangeren van zorg en het welzijnsvraagstuk integraal aan te pakken. Doel van het project is 'het creëren van toekomstbestendige woonsituaties op basis van bewonerswensen'. Zo wordt energetisch duurzaam (richting energieneutraal), betaalbaar en langer thuis wonen verantwoord mogelijk voor huurders en particuliere woningeigenaren in 'De Wijk van de Toekomst in Gieten'. De bewoners met hun bewonersvraag staan daarbij centraal.

Voor De Wijk van de Toekomst in Gieten kunnen we uiteindelijk concluderen dat de samenwerking veel heeft opgeleverd en dat de samenwerking en de integrale aanpak meerwaarde heeft. Van de 140 sociale huurwoningen zijn er straks 84 levensloopbestendig en zeer energiezuinig. Allen gerealiseerd in de sociale huur en met lage energielasten, dus zeer betaalbaar. De overige (huur)woningen worden in volgende aanpakken door De Volmacht ook verduurzaamd. De lokale zorginstelling Dekelhem wordt vernieuwd en de zorgvoorziening blijft in Gieten. Op het vlak van welzijn zijn we dicht bij de bewoners gebleven en zijn veel activiteiten ontwikkeld waardoor de sociale cohesie beduidend is versterkt. De Wijk van de Toekomst heeft voor de huidige en de nieuwe bewoners zeker toekomst!

De verdere inzet op wijkaanpakken voorzien in ons werkplan kende een aantal uitdagingen omdat de wijkaanpakken bij gemeenten traag van de grond komen en cofinanciering voor deze inzet vanuit gemeenten moeizaam bleek. Hierdoor is er slechts één pilotproject gerealiseerd.

Ondertussen heeft de Natuur en Milieufederatie Drenthe in samen werking met de Drentse KEI 10 wijk- en bewonersinitiatieven geïdentificeerd die mogelijk een rol kunnen spelen bij de verdere uitrol van de wijkaanpak en zijn hiervoor ondersteuningstrajecten gestart.

Stimuleren energiebesparing particuliere huiseigenaren: Het Drents Energieloket

Het Drents Energieloket voorziet huiseigenaren van Drenthe van goed onafhankelijk advies om energie te gaan besparen of om duurzame energie te gaan opwekken in hun woning. Het Drents Energieloket is een samenwerking tussen de 12 Drentse gemeenten, de provincie Drenthe, Bouwend Nederland, Techniek Nederland en de Natuur en Milieufederatie Drenthe.

In 2019 heeft het Drents Energieloket (DEL) weer meer woningeigenaren bereikt. Met het doorontwikkelde CRM systeem heeft het loket zijn klanten gedegen en efficiënt van informatie en advies voorzien. Met PR en marketing werd er vol ingezet op zichtbaarheid van het energieloket door campagnes en online acties. Afgelopen jaar was het DEL voor het eerst met reclameboodschappen zicht- en hoorbaar op RTV Drenthe. En voor de winter 2019-2020 kreeg de campagne een nieuwe look en feel: ga duurzaam Update met je woning! Ook was het loket dit jaar veel buiten de deur met het Loket op Locatie. Dit alles heeft effect gehad: het aantal afgehandelde vragen en klantcontacten over energiebesparing, duurzame verwarming en energieneutraal wonen nam enorm toe.

De campagneavonden waren een succes en ook de website werd goed bezocht. Met de inzet van sociale media is een grote, deels nieuwe groep woningeigenaren bereikt.

Samen hebben de partners gewerkt aan de gemeenschappelijke doelstelling: Het vergroten en versnellen van de realisering van energiebesparende maatregelen bij particuliere huishoudens door vraagstimulering, ontzorging en het bij elkaar brengen van vraag en aanbod.

Met de inzet van de afgelopen jaren en van 2019 is het DEL hard op weg om de doelstellingen voor eind 2020 te realiseren:

1. 100.000 inwoners totaal bereik via huidige communicatiemix
2. Groeiend van 5.000 naar 10.000 inwoners face tot face/peer tot peer (Loket, direct mail, campagne e.d.)
3. Groeiend van 2.000 naar 5.000 tot 10.000 woningen met 1 à 2 genomen maatregelen
4. 15 tot 20 miljoen extra investeringen in energiebesparing

De doelstellingen 1 en 2 worden gehaald. Met het aantal bezoekers op de website, het bereik via sociale media en de mailing voor de campagnes en bijeenkomsten is het aantal van 100.000 al overtroffen. Via de helpdesk, de verschillende 'loket op locaties' en campagnebijeenkomsten heeft het DEL meer dan 5.000 inwoners 'gesproken'. De doelstellingen 3 en 4 zijn moeilijker meetbaar. Op basis van data over de NEF leningen en SEEH/ ISDE subsidie aanvragen weten we dat in Drenthe afgelopen jaar veel is gedaan op het gebied van verduurzaming van de woning waaraan de ondersteuning van het DEL zeker heeft bijgedragen. Tijdens de campagnebijeenkomsten hebben veel Drentse bedrijven meegedaan. Per avond waren minimaal 6 bedrijven aanwezig. Hierbij was het streven om zo veel mogelijk partijen te verbinden.

Met deze inspanningen hebben we samen met onze partners, een substantiële bijdrage geleverd aan de versnelling van energiebesparing in de bestaande woningvoorraad van Drenthe en daarmee ook aan de reductie van de CO2 uitstoot door Drentse huishoudens.

Het jaar werd afgesloten met het binnenhalen van de RRE subsidie (Regeling Reductie Energieverbruik) namens de 12 gemeenten. De RRE betreft een eenmalige uitkering van maar liefst 2,7 miljoen voor het stimuleren van laagdrempelige energiebesparende maatregelen bij woningeigenaren in Drenthe in 2020. Een groot succes en mooie uitdaging voor het komende jaar.

De Drentse Energiecoaches

Vanuit onze visie willen we een energieneutraal Drenthe. Via energiecoaches bereiken wij Drentse huishoudens persoonlijk: de energiecoaches geven gericht advies over energiebesparing en activeren huishoudens in stappen tot het nemen van maatregelen. Juist deze laagdrempelige, hands-on advisering door de Drentse Energiecoaches kan dat zetje geven om stappen te zetten richting energieneutraal wonen.

In de aanloop van het project hebben wij overleg gevoerd met de provincie Drenthe, diverse Drentse energiecoöperaties en de huidige opleider van de opleiding tot Drentse Energiecoach.

Er bleek grote behoefte en interesse in de opleiding: de 40 opleidingsplekken waren binnen 2 weken gevuld. Voor de werving van energiecoaches hebben we een provincie-brede campagne opgezet, bestaande uit een landingspagina gekoppeld aan de website van het Drents Energieloket, persberichten in de gemeentelijke kranten, websites en sociale media. Voor de selectie hebben we de kandidaten telefonisch geïnterviewd en hebben wij een VOG-aanvraagprocedure opgezet.

We hebben in 2019 uiteindelijk 34 energiecoaches opgeleid. De opgeleide Drentse Energiecoaches geven inwoners laagdrempelig energieadvies. Dat gebeurt meestal vanuit de samenwerking met een lokale energiecoöperatie. Zij worden in onderlinge afstemming tussen betrokken partijen ingezet bij diverse wijk- en dorpsgerichte energiebesparingstrajecten. De energiecoaches beschikken over een digitale handreiking met diverse documenten die houvast bieden bij adviesgesprekken en uitvoering van energiescans. Hiermee beschikken 11 van de 12 Drentse gemeenten, via een lokale (energie)coöperatie of lokaal samenwerkingsverband, nu over minimaal één of meer Drentse Energiecoaches.

De hoeveelheid actieve energiecoaches en het aantal uitgevoerde energiescans en uitgebrachte adviezen door Drentse Energiecoaches is op dit moment nog niet bekend, omdat de coaches hun rapporten nog niet hebben aangeleverd bij het Drents Energieloket.

De belangstelling voor het concept van de energiecoaches en de groeiende vraag naar opleiding voor energiecoaches onder gemeenten en energiecoöperaties, heeft ervoor gezorgd dat de Natuur en Milieufederatie Drenthe en het Drents Energieloket samen het voortouw hebben genomen in het organiseren van een aantal werksessies over het ontwikkelingsperspectief voor de toekomst van Drentse Energiecoaches. Dit geven we in 2020 een vervolg.

Drenthe Sport Duurzaam

Op 13 april 2016 hebben Provinciale Staten van Drenthe de wens geuit om te komen tot de verduurzaming van de accommodaties van de buitensportverenigingen in Drenthe. Naar aanleiding hiervan heeft SportDrenthe (penvoerder) samen met het Drents Energieloket en de Natuur en Milieufederatie Drenthe het project 'Drenthe Sport Duurzaam' ontwikkeld. Op 1 oktober 2016 is het project van start gegaan. Op 25 november 2019 hebben Gedeputeerde Staten besloten om het project te verlengen tot 1 maart 2020.

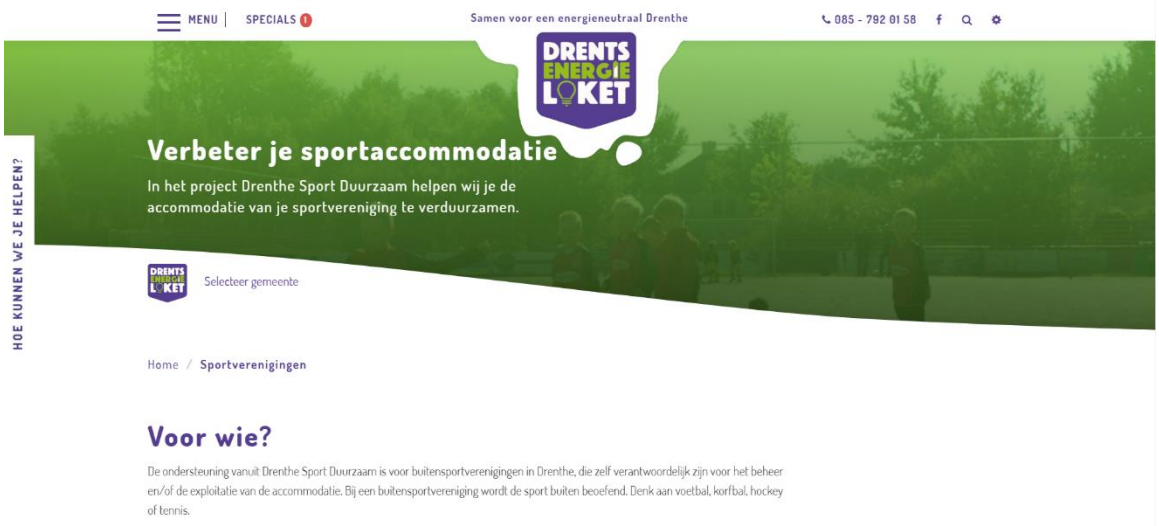

In 2019 heeft Sport Duurzaam 23 sportclubs bijgestaan met een gratis energiescan en met ondersteuning bij het nemen van maatregelen voor het verduurzamen van de accommodatie. Door gerichte acties naar de verenigingen in de tweede helft van 2019 heeft zich nog een aantal verenigingen aangemeld.

Het DEL vervult voor dit project de loketfunctie (eerste opvang) en verzorgt via de Natuur en Milieufederatie Drenthe de informatievoorziening en monitoring. Zowel via de telefoon als e-mail kunnen sportverenigingen informatie verkrijgen over verduurzaming en zich aanmelden voor de energiescan. Via het Servicepunt Energie Lokaal Drenthe kunnen sportclubs vervolgens ook ondersteuning krijgen bij projecten met leden.

Via de website www.drenthesportduurzaam.nu en een landingspagina op het Drents Energieloket , aangevuld door een Nieuwsbrief naar alle buitensportverenigingen en een facebookpagina, hebben sportverenigingen toegang tot relevante informatie en regelingen. De voorbereidingen voor het uitreiken van de prijs “Duurzaamste Sportvereniging van Drenthe 2019” zijn in volle gang. De prijs wordt uitgereikt in 2020.

Gezien het belang van een verregaande verduurzaming van sportaccommodaties die leidt tot kostenbesparing waardoor verenigingen een sluitende exploitatie kunnen realiseren (veel sportverenigingen worden geconfronteerd met hogere kosten door huurverhoging) is er eind 2019 gewerkt aan het vormgeven van een vervolg van dit project: Drenthe Sport Duurzaam – Next Step.

3. Voedzaam Drenthe

Kernactiviteiten

Er komt steeds meer belangstelling voor duurzaam en circulair geproduceerd voedsel. Er zijn dus volop kansen voor verduurzaming van de voedselproductie en daarmee ook verduurzaming van de landbouw. Binnen onze kernactiviteiten rond Voedzaam Drenthe dragen we bij aan diverse beleidsprocessen en uitvoeringsprogramma's die deze verduurzaming ondersteunen. Daarnaast richten we ons op ondersteuning en groei van duurzame voedselinitiatieven. Deze dragen bij aan eiwittransitie, verkleining van de voedselvoetafdruk en vermindering van voedselverspilling.

De uitspraak van de Raad van State over het Programma Aanpak Stikstof heeft dit jaar veel impact gehad op allerlei zaken en heeft natuurlijk ook effect op de landbouw. Onze activiteiten op dit vlak staan beschreven onder het hoofdstuk Natuurlijk Drenthe. De uitspraak bevestigt de noodzaak voor duurzame transities die wij met onze activiteiten ondersteunen.

De Natuur en Milieufederatie Drenthe vertegenwoordigt de noordelijke natuur- en milieufederaties in de stuurgroep van de ***AgroAgenda Noord-Nederland***. Binnen deze agenda werken we samen met overheden en de agrosector aan een duurzamere landbouw en agrosector. Dit jaar is door alle samenwerkende partijen aangegeven op welke wijze zij willen bijdragen aan de realisatie van het Kwaliteitsbeeld Noord-Nederland. De noordelijke natuur- en milieufederaties dragen hieraan bij, o.a. met hun inzet en bijdragen op het gebied van natuurinclusieve landbouw, kringloopprojecten en duurzame voedseliniatieven.

Vanaf 2020 gaat de AgroAgenda een nieuwe fase in: van visie naar uitvoering. Er is besproken op welke wijze de AgroAgenda via een lichte vorm van regie kan zorgen voor voortgang van de activiteiten die bijdragen aan de realisatie van het Kwaliteitsbeeld.

In de volgende infografic geven we een overzicht van aantal highlights vanuit de werkvelden Voedzaam en Circulair. Daarna gaan we in op de resultaten van verschillende projecten uit het werkveld Voedzaam.

CIRCULAIRE ECONOMIE

Ondersteuning voedselinitiatieven

Lancering GoodFoodClub

170
Landelijke aanbieders

18
Drentse aanbieders

Noordelijke werkplaats voedselbossen

5
Kennisbijeenkomsten

30
Initiatiefnemers voedselbossen

Duurzame voedselagenda

Inspiratiebijeenkomst lokale voedselagenda voor

50
Drentse beleidsmakers

Schonere melkproductie

Met landbouworganisaties, provincie en boeren

Beloningsaanpak
duurzame melkveehouderij

235
Melkveehouders
duurzaamheidsplannen voor eigen bedrijf

Natuurinclusieve landbouw

Inspiratiebijeenkomst en excursie
voor Drentse partners

100
Deelnemers

Samen met landbouw- en natuurorganisaties:

Agenda
- Boer
- Burger
- Biodiversiteit

Samenwerking voor de circulaire economie

57
Circulaire initiatieven

30
Drentse bedrijven
ondersteund bij koploperproject

Opzet en steun
Samenwerkingsverband Drenthe Bouwt Circulair

Ondersteuning voedselinitiatieven – GoodFoodClub

Er is steeds meer aandacht voor duurzaam voedsel in Drenthe. In voorgaande jaren is al veel werk verzet om het voedselnetwerk in kaart te brengen en ondersteuning te bieden aan initiatieven op het gebied van duurzaam en lokaal voedsel. De GoodFoodClub is een landelijke voedselcampagne van de Natuur en Milieufederaties om duurzaam en lokaal voedsel op de kaart te zetten (met ruim 170 aanbieders).

GoodFoodClub
De campagne *GoodFoodClub* vestigt landelijk en regionaal de aandacht op lokaal, gezond en duurzaam voedsel. Daarnaast is de campagne sterk gericht op het vergroten van de afzet van lokale producten door duurzame initiatieven en boeren in de spotlight te zetten.

Belangrijke middelen hierin zijn het creëren van een community rondom duurzaam voedsel en het verbinden van vraag en aanbod. De voornaamste kanalen zijn de landelijke website www.goodfoodclub.nu, bestaande uit inhoudelijke informatie, een quiz en een kaart met duurzame aanbieders en de facebookpagina https://www.facebook.com/goodfoodclub.nu/. Ook zijn er advertenties en persberichten gemaakt.

De Natuur en Milieufederatie Drenthe heeft voor inbreng van Drentse initiatieven gezorgd. Er is een lijst met aanbieders in de provincie gemaakt. Er zijn bijna 20 aanbieders op de kaart gezet, inclusief een pagina voor elke aanbieder met uitgebreide omschrijving. Daarnaast is de basis gelegd voor een regionale afdeling op de website, een logo en een facebookpagina. Dit zal in 2020 meer vorm krijgen.

Werken aan nieuw menu - aan tafel

De afgelopen jaren heeft de Natuur en Milieufederatie Drenthe samen met de Groningse en Friese collega's en diverse andere partners op basis van een serie bijeenkomsten toegewerkt naar een gezamenlijke Noordelijke Voedselagenda voor onze provincies. In de voedselagenda worden agenda- en actiepunten voor duurzame voedselvoorziening in Noord-Nederland voor de komende jaren benoemd.

In het kader van het programma Jong Leren Eten richten wij ons samen met IVN en GGD op het omzetten van de voedselagenda-punten in concrete beleidsacties en plannen van provincie, gemeenten en instellingen in de noordelijke provincies. We richten ons in de Drentse samenwerking het komende jaar op de gemeentelijke schaal en willen bewuster, gezonder en duurzamer voedsel (productie) en voeding (consumptie) stimuleren.

In 2019 heeft dit geresulteerd in een eerste bijeenkomst waarin we doelgroepen en partners hebben samengebracht met als doel een eerste stap in de verkenning van het omzetten van de thema's uit de Noordelijke Voedselagenda naar een duurzaam en gezond Drents voedselbeleid.

Inspiratiebijeenkomst
Op 14 november 2019 vond in Frederiksoord de inspiratiebijeenkomst plaats georganiseerd door de Natuur en Milieufederatie Drenthe en de makelaars van Jong Leren Eten van IVN Noord en GGD Drenthe. In totaal waren er meer dan 50 deelnemers.

Ook heeft dit geleid tot een follow up waarin we kansrijke gemeenten en/of samenwerkingsinitiatieven begeleiding aanbieden voor hun eerste stappen naar een voedselbeleid en/of actieprogramma binnen en vanuit hun eigen organisatie.

De gemeenten Midden-Drenthe en Westerveld hebben gegevens achtergelaten voor hulp. De gemeenten Tynaarlo en Aa en Hunze hebben aangegeven eerst aan de slag te gaan en ons weten te vinden bij vragen. De provincie Drenthe heeft hulp aangeboden.

Voedselbossen

Een voedselbos staat vol meerjarige planten, struiken en bomen met eetbare delen. In Noord-Nederland zijn meerdere initiatieven om voedselbossen aan te planten gestart. Het grote voordeel: ze vergroten de biodiversiteit, ze zorgen voor een gezonde bodem en gaandeweg vragen ze steeds minder onderhoud. En ze leveren elk jaar meer eetbaars op!

De werkplaats Voedselbossen Noord-Nederland is een samenwerking tussen de drie noordelijke natuur- en milieufederaties Drenthe, Groningen en Friesland. Samen faciliteren wij een Community of Practice (CoP), bestaande uit 30 betrokken personen die zich bezig houden met voedselbos-initiatieven. Sommige deelnemers hebben al een voedselbos aangelegd, anderen zijn zich aan het oriënteren.

De werkplaats zorgt voor verbinding, het uitwisselen van kennis en ervaring en helpt voedselbosinitiatieven zo een stap verder. In 2019 is er een toolkit Voedselbossen ontwikkeld als antwoord op de veel gestelde vraag; welke kruiden, struiken en bomen plant ik in een voedselbos? De toolkit geeft een mooie indruk van de gelaagdheid van een volwassen voedselbos en van de diversiteit en gebruiksmogelijkheden van voedselbosplanten, die voor een groot deel eetbaar zijn. Sommige hebben ook andere functies, zoals mineralenbinding, windbeschutting of voedsel voor dieren. De toolkit is te leen bij de Natuur en Milieufederaties van Groningen, Friesland en Drenthe.

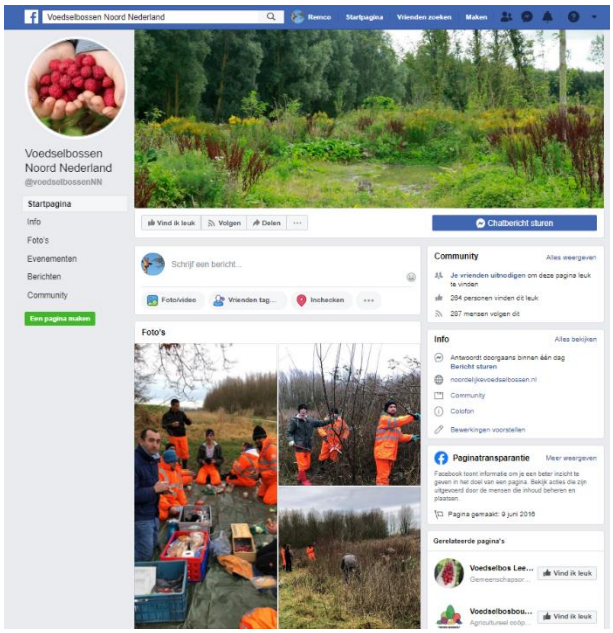

In 2019 hebben wij vijf bijeenkomsten georganiseerd: twee themabijeenkomsten en drie excursies naar voedselbossen/initiatieven om ervaringen en kennis te delen. De bijeenkomsten vonden respectievelijk plaats in maart en november 2019. In maart hebben wij stilgestaan bij de bodem. Theo Mulder van Mulder Agro hield een lezing getiteld ‘een vitale bodem geeft voedsel een fantastische meerwaarde’. In november gaf Marianne van Lienden van de Noordelijke Pomologische Vereniging uitleg over het enten van fruitbomen. Fruitbomen kunnen niet ontbreken in een voedselbos.

Om het concept zo breed mogelijk voor het voetlicht te brengen en nieuwe mensen te interesseren, is van elke bijeenkomst een verslag op de websites van de noordelijke federaties gepubliceerd. Ook op de speciale Facebookpagina https://www.facebook.com/voedselbossen NN/ van de werkplaats en in de nieuwsbrieven van de federaties werd er aandacht aan besteed.

De voedselbossenbeweging wordt steeds zelfstandiger. In 2020 zullen de deelnemers de bezoeken aan de voedselbossen zelf organiseren. De twee themabijeenkomsten zullen worden verzorgd door de drie noordelijke federaties.

Duurzame melkveehouderij

In 2015 hebben de noordelijke natuur- en milieufederaties samen met FrieslandCampina, LTO Noord en BoerenNatuur de Versnellingsagenda melkveehouderij vastgesteld. In aansluiting daarop hebben de Groenmanifestpartners (LTO Noord, Natuur en Milieufederatie Drenthe, Het Drentse Landschap, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer) in 2015 de ***Ontwikkelagenda Melkveehouderij en Natuur*** aan de provincie Drenthe aangeboden. De Groenmanifestpartners hebben de ontwikkelagenda samen met de provincie en het Drents Agrarisch Jongeren Kontact (DAJK) uitgewerkt in een (deel)programma Duurzame melkveehouderij als onderdeel van het programma Toekomstgerichte landbouw. De uitspraak over het PAS vormde dit jaar voor de betrokken partijen geen reden tot andere koers, maar juist een bevestiging van de noodzaak om op de ingeslagen weg voort te gaan.

Dit jaar hebben we samen met de partners verder uitvoering gegeven aan het ***programma Duurzame melkveehouderij***. Kern van het programma vormt het opstellen van duurzaamheidsplannen voor 250 melkveehouders. Een duurzaamheidsplan biedt een melkveebedrijf inzicht in hoe het bedrijf scoort op het gebied van duurzaamheid en geeft verbeterpunten. Na de eerste 46 duurzaamheidsplannen in 2018 (uitrol 50), zijn in 2019 voor 189 melkveehouders duurzaamheidsplannen opgesteld.

Melkveehouders met een duurzaam bedrijfsplan kunnen drie jaar lang een financiële beloning krijgen voor de duurzaamheidsstappen die zij realiseren. Daarbij hanteert de beloningsregeling op dit moment 5 duurzaamheidsindicatoren: stikstofbodemoverschot, fosfaatbodemoverschot, ammoniakemissie, klimaat en weidegang. In hoeverre melkveehouders daadwerkelijk duurzaamheidsstappen zetten, moet in 2020 duidelijk worden omdat pas dan cijfers beschikbaar komen.

In de set van duurzaamheidsindicatoren ontbreken nu indicatoren op het vlak van natuur en landschap. Mede in relatie tot het opstellen van de Agenda Boer, Burger en Biodiversiteit en landelijke ontwikkelingen met betrekking tot de Biodiversiteitsmonitor melkveehouderij en beloningssystemen van de zuivelsector en de Rabobank, zijn we in 2019 op zoek gegaan naar goede Drentse indicatoren voor biodiversiteit en landschapskwaliteit. Daarmee willen we de Drentse beloningsregeling Duurzame Melkveehouderij op dit vlak uitbreiden en er voor zorgen dat een regionale aanpak meegenomen wordt in landelijke beloningssystemen van de markt. In 2019 hebben we in dit kader samen met de partners verkennende gesprekken gevoerd met de Duurzame Zuivelketen, Rabobank, WNF en Stichting Milieukeur/On the way tot PlanetProof.

De Rabobank is dit jaar gestart met een Drentse pilot, waarbij melkveehouders die verbeteringen laten zien op onder andere weidegang, grondgebondenheid, vermindering van uitstoot van broeikasgassen, ammoniakemissie en stikstofbodemoverschot, rentekorting krijgen op leningen. Maximaal vijftig Drentse boeren kunnen hieraan meedoen.

In 2020 krijgt de uitvoering van het programma Duurzame melkveehouderij een vervolg en wordt in het kader van de Agenda Boer, Burger en Biodiversiteit ingezet op het opschalen naar 500 duurzaamheidsplannen voor de melkveehouderij. Daarbij wordt ook het onderdeel biodiversiteit en landschapskwaliteit verder vorm gegeven.

4. Circulair Drenthe

Kernactiviteiten

De Natuur en Milieufederatie Drenthe zet zich in om samen met overheden, bedrijven, maatschappelijke organisaties en bewoners de Drentse ecologische voetafdruk te verlagen. In en met bestaande netwerken willen we activiteiten ontplooien en samenwerkingsprojecten ontwikkelen, gericht op een duurzame maatschappij volgens circulaire principes. Hiermee dragen wij bij aan de provinciale beleidsambities, zoals o.a. verwoord in de Roadmap Circulair Drenthe 2050.

Wij richten ons daarbij met name op Bouw, Recreatie en Voedsel. Voor Drenthe belangrijke sectoren waar op gebied van circulariteit veel winst valt te halen.

Binnen deze sectoren adviseren wij overheden en bedrijven, nemen we deel in samenwerkingsverbanden en ondersteunen wij lokale initiatieven. Daarnaast richten we ons op informatie- en kennisuitwisseling om bij te dragen aan bewustwording en gedragsverandering. Hierbij ligt de nadruk op het bieden van handelingsperspectief voor zowel Drentse producenten als consumenten.

Belangrijk hierbij is de samenwerking met NICE (het Noordelijk Innovatielab Circulaire Economie), een initiatief van 18 organisaties afkomstig uit de werelden van ondernemers, onderwijs, onderzoek, overheden en maatschappelijke organisaties die samen werk willen maken van de transitie naar een circulaire economie. Binnen NICE hebben we in 2019 gewerkt aan een gezamenlijke actieagenda en aan projectontwikkeling. Dat heeft voor de thema's 'bouw' en 'horeca en recreatie' geleid tot twee provinciale teams die op basis van een gedeeld programma, gezamenlijkheid en uniformiteit de transitie gaan versnellen.

Hieronder gaan we in op de resultaten van verschillende projecten.

Circulaire vakantieparken

Recreatie is een belangrijke en groeiende sector voor Drenthe en heeft als geen andere sector baat bij een mooi en groen Drenthe. Recreanten komen naar Drenthe voor de natuur, het mooie landschap en de rust. Sinds 2018 werken de provincie Drenthe, gemeenten, Recreatieschap Drenthe en RECRON samen met o.a. de natuur- en milieuorganisaties aan het programma Vitale Vakantieparken (VVP) Drenthe. Met als doel om vakantieparken en campings in Drenthe, die er op dit moment recreatief en economisch gezien minder goed voorstaan, te ondersteunen bij een transitie naar een andere functie en om vakantieparken en campings die er wel goed voorstaan de mogelijkheid te bieden verder door te ontwikkelen. Er is nadrukkelijk gekozen om deze revitalisering van de Drentse vakantieparken op een duurzame en circulaire manier vorm te geven.

In 2019 heeft de Natuur en Milieufederatie Drenthe in opdracht de 'Taskforce VVP' een start gemaakt met de ontwikkeling van een stroomschema voor het vitaliseren van recreatieparken. Deze zogenaamde Groene Routekaart brengt de stappen in beeld die ondernemers of VvE's kunnen zetten bij de her- of doorontwikkeling van hun park. Doel is om daarmee te borgen dat revitalisering van recreatieparken gepaard gaat met versterking van natuur, landschap en circulaire innovatie. We stellen de Groene Routekaart op in overleg met de Tasforce VVP, RECRON, Het Drentse Landschap, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, de provincie en Drentse gemeenten.

Eind 2019 zijn we van start gegaan met een eerste inhoudelijk verkenning en in december hebben we samen met de Taskforce VVP een workshop verzorgd tijdens het jaarlijkse Recreatiecongres in Drenthe. In de eerste helft van 2020 leveren we de Groene Routekaart op. De inzet is dat vanaf midden 2020 verschillende recreatieparken, met ondersteuning van de natuur en milieuorganisaties en andere partners ook daadwerkelijk aan de slag gaan met de Groene Routekaart.

Drenthe Bouwt Circulair

De bouw is één van de grootste materiaal- en energiegebruikers in Drenthe. De mogelijkheden en noodzaak voor een meer circulaire bouw zijn vanuit energie- en klimaatoogpunt en de toenemende schaarste van grondstoffen evident. Wij willen hier door middel van goede voorbeelden, concrete projecten en nieuwe samenwerkingsvormen bijdragen aan de transitie naar een circulaire economie. Naar aanleiding van het goed ontvangen *Bouwevent* in november 2018 hebben wij de handschoen opgepakt. Samen met de gemeente Assen, de provincie Drenthe, Bouwend Nederland, Noordelijke Vereniging Bouw en Utiliteit en NICE is een gezamenlijke actieagenda ontwikkeld. Via deze alliantie en agenda verbinden we bedrijven, bedrijfs- en maatschappelijke organisaties en overheden in en rond Assen met elkaar om gezamenlijk te leren en experimenteren met circulaire toepassingen in de bouw.

Om betere aansluiting bij bouwbedrijven te vinden is in het najaar van 2019 een presentatie verzorgd bij Lighthouse Drenthe, de ronde tafel voor bouwondernemers in de regio. De alliantie is hier positief ontvangen. De Natuur en Milieufederatie Drenthe organiseerde in de aanloop naar de Provinciale Statenverkiezingen samen met haar partners een verkiezingsdebat rond de bouw.

Hier zijn de verschillende lijsttrekkers geprikkeld om in de nieuwe bestuursperiode aan de slag te gaan met meer circulaire bouw in Drenthe.

Het ontwikkelde concept – Drenthe Bouwt Circulair – is herkenbaar en herhaalbaar en zal verder worden aangescherpt. Een klein transitieteam met de belangrijkste provinciale stakeholders komt maandelijks bij elkaar, ontwikkelt verschillende projecten en producten en heeft een centraal aanspreekpunt voor een specifiek circulair thema. Er zijn een huisstijl en website (www.drenthebouwtcirculair.nl) ontwikkeld, alsmede de Presentatiefilm Drenthe Bouwt Circulair.

De Natuur en Milieufederatie Drenthe is aanjager en trekker van dit traject geweest. In 2020 zal de alliantie verder werk maken van het initiëren en realiseren van meer circulaire bouw in Drenthe.

De Circulaire Etalage

Zonder een stevig, praktisch en zichtbaar aanbod van circulaire initiatieven ontstaat er geen nieuwe vraag. Op basis van deze aanname zet de Natuur en Milieufederatie Drenthe duurzame en circulaire initiatieven in de etalage. In 2017 zijn we gestart met een serie gangmakerbijeenkomsten en daaraan gerelateerde communicatieactiviteiten over de circulaire economie via sociale media. Daarin wilden we aan de hand van bepaalde thema's goede voorbeelden voor het voetlicht brengen en met Drentse koplopers op het gebied van circulair ondernemen ervaringen en dilemma's bespreken.

Onze kracht zit in de ondersteuning van lokale initiatieven en het sámen met groepen burgers agenderen van de noodzaak en veranderkansen bij overheden en bedrijven. Zo vervullen wij de rol van aanjager tussen bedrijven en afnemers/consumenten, en ontwikkelen en etaleren we goede voorbeelden. Dit doen we in landelijk verband onder de noemer www.servicepunt-circulair.nl, het Nederlands platform waar de link wordt gelegd tussen koplopers, consumenten en handelingsperspectief. Zowel consumenten als ondernemers kunnen hier terecht.

Servicepunt circulair
Op het landelijke servicepunt is de component 'eerstelijnsadvies' een belangrijke tool bij het stimuleren van nieuwe koplopers, initiatieven en aanbieders. Het Servicepunt kan op landelijke schaal namelijk bepaalde vraagstukken signaleren, maar het is ook in staat om landelijke doelen en ambities kleur te geven op provinciaal niveau. Dat provinciale niveau is tegelijkertijd de plek met een eigen lokaal en regionaal speelveld. Daarom hebben we, naast het optimaliseren van de landelijke pagina, het afgelopen jaar gewerkt aan de invulling en voorbereiding van het Servicepunt Circulair Drenthe. We hebben inmiddels 57 voor Drenthe relevante initiatieven toegevoegd aan het servicepunt.

Onze activiteiten in 2019 richtten zich vooral op de aanbodkant van het Servicepunt. Bestaande en bekende circulaire initiatieven zijn toegevoegd aan de website en met nieuwe en voor ons onbekende initiatieven gingen we daarover in gesprek. We hebben daarmee in 2019 de eerste stappen gezet naar een sterk en duurzaam Drents aanbod. De basis om hier in 2020 op voort te bouwen en daarnaast werk te maken van campagnes en vraagcreatie is gelegd. In 2020 wordt het Servicepunt Circulair Drenthe gelanceerd.

5. Mooi Drenthe

Kernactiviteiten

Onze kernactiviteiten binnen Mooi Drenthe richten zich op een (gecoördineerde) inbreng van groene waarden bij ruimtelijke plannen en beleid. We adviseren, nemen deel aan overlegorganen en projectgroepen en leveren inbreng in planprocessen van provinciaal belang. We zijn een gesprekspartner voor plannenmakers en vormen de verbindende schakel tussen beleid en bewoners die zich inzetten voor bescherming, herstel en ontwikkeling van Mooi Drenthe.

Samen met de terreinbeherende natuurbeschermingsorganisaties en lokale natuur- en milieugroepen dragen wij bij aan ruimtelijke kwaliteit en een rijke en robuuste natuur. Deels doen wij dat via de formele weg middels reacties, zienswijzen en bezwaren op (ontwerp)-plannen, maar in toenemende mate ook door middel van (het organiseren van) deskundige participatie in een vroeg stadium van ruimtelijke plan- en visievorming zoals elders in dit jaarverslag beschreven.

Zienswijzen en andere reacties

In 2019 hebben wij in totaal 17 ruimtelijke plannen en vergunningen beoordeeld waar mogelijk natuur- en landschapswaarden in het geding waren. In 14 gevallen heeft dit geleid tot één (of meerdere) schriftelijke reactie(s) in de vorm van een beroepschrift, zienswijze, bezwaar, handhavingsverzoek of advies. In meerdere gevallen was onze reactie voor het bevoegd gezag aanleiding om aanpassingen of aanvullingen in een plan door te voeren. Bij een aantal plannen is doorwerking van onze adviezen en inspraak nog niet aan te geven, omdat de procedure nog loopt. Wij hebben een aantal bezwaren ingediend tegen de vergunningverlening van grote zonnecentrales vanwege gebrek aan goede inpassingskaders en bewonersparticipatie.

Het ging onder meer om de volgende zienswijzen en beroepsprocedures:

- beroep tegen een Natuurbeschermingswet-vergunning voor een nieuw pluimveebedrijf bij Pesse;
- zienswijze tegen de ontwerpvergunning voor de uitbreiding van de woonwijk Kloosterveen in Assen vanwege significant negatieve impact op de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied Fochteloërveen;
- beroep tegen de omgevingsvergunning voor zonnepark aan de Hendrik Reindersweg in Pesse;
- reactie op de aanvraag voor de omgevingsvergunning voor een zonnepark bij Hollandscheveld;
- reactie concept-bestemmingsplan voor woningbouw op de voormalige hockeyvelden in het Spaarbankbosch;
- zienswijze op het ontwerpplan Ziekenhuis Meppel;
- bezwaar tegen plannen voor reclamemasten langs de A28 .

In de gemeente Hoogeveen kwam begin 2019 een aangepast afwegingskader zonne-energie ter inzage. Omdat het aangepaste beleid de zonneladder loslaat en ten koste gaat van de kwaliteit van het buitengebied, hebben wij hier bezwaar tegen gemaakt, zowel afzonderlijk als samen met LTO Noord. Feitelijk biedt de gemeente initiatiefnemers met dit beleid de mogelijkheid voor 1.636 ha aan zonneparken in het buitengebied, zonder vooraf duidelijke randvoorwaarden aan de locatiekeuzes te stellen. Helaas is dit beleidskader ongewijzigd vastgesteld. Wij hebben vervolgens samen met Het Drentse Landschap beroep ingesteld tegen de omgevingsvergunning voor een zonnepark aan de Hendrik Reindersweg in Pesse. Dit beroep wordt in 2020 behandeld. Ook hebben we een reactie gegeven op de aanvraag voor de omgevingsvergunning voor een zonnepark bij Hollandscheveld.

De volgende infografic geeft een beeld van hight light uit ons werk op gebied van natuur en landschap. Vervolgens gaan we in op de resultaten van verschillende projecten op het werkveld Mooi Drenthe.

MOOI EN NATUURLIJK DRENTHE

Adviezen voor een mooi Drenthe

Groene inpassing zonnecentrales
in het Drentse landschap

Groene inbreng bij ruimtelijke plannen
van gemeenten
en projectontwikkelaars

Bloeiende bermen

In samenwerking met gemeenten, waterschappen, natuurorganisaties en bewonersgroepen

Toekomstgericht stikstofbeleid

Drentse bouwstenen

Lobby en advies

Voor behoud kwetsbare soorten

Campagnes

voor minder bestrijdingsmiddelen

CHEMIE VRIJ maakt je blij

Chemievrij maakt je blij

Schoonheid van de nacht

Organisatie en uitvoering
Nacht van de Nacht

26
Activiteiten
in Drenthe

1400
bezoekers

Panorama Drenthe / De landschapsacademie

In 2019 hebben de provincie en de Natuur en Milieufederatie Drenthe Panorama Nederland naar Drenthe gehaald. De tentoonstelling Panorama Nederland schetst een optimistisch en aantrekkelijk toekomstbeeld van Nederland. Rijksbouwmeester Floris Alkemade lichtte Panorama Nederland in een inspirerende presentatie in de Statenzaal toe. In “Panorama Drenthe: Oefenen met de toekomst” werden bestuurders, ambtenaren, maatschappelijke organisaties en bewoners van Drenthe uitgenodigd om mee te denken en praten over de toekomst van Drenthe. Hiervoor is in samenwerking met verschillende partners, waaronder de waterschappen, Het Drentse Landschap, de provincie Drenthe en de gemeente Assen, een afwisselend en interessant programma met excursies en bijeenkomsten georganiseerd. De Natuur en Milieufederatie Drenthe droeg hierbij de verantwoordelijkheid voor de organisatie van de themabijeenkomsten “Nieuwe energie in het landschap” en “Nieuwe waarden voor het oude veen”. Er namen in totaal meer dan 60 personen deel aan deze bijeenkomsten. Daarnaast verleende de Natuur en Milieufederatie Drenthe in de vorm van een presentatie medewerking aan de bijeenkomst “Boer, Burger, Biodiversiteit” en speelden wij een coördinerende rol bij de bijeenkomsten “Assen aan de Aa” en “Brede kijk op het Oude Diep”.

In 2020 hopen we Panorama Drenthe voort te zetten via de Landschapsacademie met o.a. een lezingencyclus over de historie, de huidige toestand en de toekomst van het Drentse landschap. Hiermee willen we een bredere maatschappelijke discussie in gang te zetten over de toekomst van de ruimtelijke ontwikkeling en de zorg voor het landschap van de provincie.

Drenthe bewuster verlicht

Met het project Drenthe bewuster verlicht/De Nachtwacht vragen we aandacht voor het belang van duisternis als één van de kernkwaliteiten van Drenthe. Voor de vijftiende keer vond op 26 oktober de Nacht van de Nacht plaats: een jubileum. Het licht ging uit bij gemeenten, bedrijven en particulieren. Er werden landelijk meer dan 475 activiteiten georganiseerd in het hele land. In Drenthe hebben ruim 1.400 mensen deelgenomen aan één van de 26 activiteiten en genoten van de magie van het duister.

Onze opening van de Nacht van de Nacht, met de titel ‘Waarom is het ’s nachts donker?’, vond plaats in ASTRON, het Nederlands instituut voor radioastronomie. 90 bezoekers werden meegenomen in de wondere wereld van licht, donker en de sterren door archeoloog dr. Mans Schepers, astrofysicus dr. André Offringa en hoogleraar Astrofysica en Kosmologie prof. dr. Vincent Icke. Daarna vertelde verhalenvertelster Jeanet Landman buiten, in het echte donker, over het ontstaan van het licht.

In de aanloop naar de Nacht van de Nacht konden we een aantal successen presenteren van onze inzet op het thema lichthinder. Onze acties tegen fel verlichte digitale reclameschermen langs de autosnelwegen sorteerden vorig jaar al effect. Van de 26 reclameschermen die mediabedrijf Mundu exploiteert, gaan al twintig 's nachts structureel op zwart tussen 01.00 en 05.00 uur. Eerder al werd een dergelijke afspraak gemaakt met Interbest b.v.; de grootste exploitant van lichtreclames langs Nederlandse snelwegen.

De 'Nachtwacht' is een groep Drenten die zich inzet om goede voorbeelden in het zonnetje te zetten en lichtvervuiling aan de kaak stelt. Naar aanleiding van een eerder overleg tussen de Natuur en Milieufederatie Drenthe (eind 2018) en een aantal vrijwilligers is er een actieplan gemaakt om op verschillende locaties in Drenthe het te veel aan licht waar te nemen en om te bezien of hier iets aan gedaan kan worden. In 2019 is melding gemaakt van en actie ondernomen tegen lichtvervuiling en/of onnodige of foutief geplaatste verlichting bij sportvelden in de gemeente Assen en een aantal monumentale gebouwen. Nachtwachters in Assen zijn in gesprek met de gemeente over mogelijke oplossingen.

Energietuinen/ zonneparken met meerwaarde

Met Energietuinen Nederland willen de Natuur en Milieufederaties op 3 plekken in Nederland zichtbaar maken dat grootschalige opwek van duurzame energie ook mooi kan zijn én kan samengaan met natuur en recreatie. In Drenthe vullen we één van deze landelijke voorbeeldlocaties in. Samen met de Energie Coöperatie Duurzaam Assen, Bronnen VanOns, Engie en de gemeente Assen voorzien wij het zonnepark Assen-Zuid van een goed ontwerp en inrichting. Het zonnepark moet een versterking van de biodiversiteit in het gebied betekenen en educatie en beleving krijgt daarin een belangrijke plaats.

Deze energietuin (23 ha, 21 MW) zal stroom leveren voor zo'n 6.000 huishoudens. De Natuur en Milieufederatie Drenthe richt zich in dit traject voornamelijk op de landschappelijke en ecologische inpassing van het zonnepark en op het integrale energietuinontwerp. De Natuur en Milieufederatie Drenthe maakt in die hoedanigheid deel uit van het ontwikkelende projectteam. Bij het ontwerpen van deze Energietuin werken we nauw samen met landelijke partners en de Wageningse universiteit

(WUR). Zij leveren vanuit hun landschappelijke en ecologische kennis de bouwstenen op voor het integrale ‘energietuin-ontwerp’.

Om goed zicht te krijgen op de ecologische kansen hebben we in het najaar 2 natuurwerkplaatsen georganiseerd rondom het onderwerp Ecologie en Zonnejaren. Vanuit deze werkplaatsen is een werkdocument ‘Ecologische aanpak Energietuin Assen-Zuid’ opgeleverd, een basisdocument waarin de belangrijkste ecologische kansen worden vertaald in een ecologisch plan.

In 2020 gaan we het detailontwerp compleet maken en gaan we de voorbereidingen treffen voor bouw en aanleg. De lessen en leerervaringen van dit proces passen we ook toe bij onder andere het zonnepark bij Ubbenga (zandwinplas). Ook daar dragen wij mede zorg voor de ecologische en landschappelijke inpassing.

6. Natuurlijk Drenthe

Kernactiviteiten

Hoe houden we Drenthe mooi en groen? En hoe kunnen we het herstel van de biodiversiteit bevorderen? De biodiversiteit gaat hard achteruit, ook in Drenthe. Deze achteruitgang vindt zowel binnen als buiten natuurgebieden plaats. Zo zijn in het agrarisch cultuurlandschap de populaties diersoorten in de periode 1990-2013 met 40% afgenomen. Onze inzet is erop gericht dit in positieve zin te keren.

De Natuur en Milieufederatie Drenthe is de ambassadeur en pleitbezorger voor natuur-, milieu- en landschapsbelangen binnen plan- en beleidsprocessen van provincie, waterschappen en gemeenten. We adviseren, nemen deel aan overlegorganen en projectgroepen en leveren inbreng in planprocessen. De Natuur en Milieufederatie Drenthe is voor beleidsmakers en bestuurders het centrale aanspreekpunt op het gebied van ruimtelijke kwaliteit en natuurbescherming in de provincie. Dit houdt o.a. in dat we zorgdragen voor het afstemmen van de activiteiten van de verschillende organisaties en een efficiënte aanpak van het ruimtelijk en natuurbeschermingswerk. Tenslotte vormen wij de verbindende schakel tussen overheden, professionele organisaties en bewoners(-groepen).

Stikstofcrisis

2019 gaat de boeken in als het jaar van de stikstofcrisis. Na het eerste advies van de commissie Remkes 'Niet alles kan' hebben het Rijk en de provincies beleidsregels opgesteld om de vergunningverlening weer op gang te brengen. In deze periode heeft de Natuur en Milieufederatie Drenthe samen met de andere Drentse natuur- en milieuorganisaties diverse keren met de betrokken gedeputeerden overleg gevoerd over de aanpak van de stikstofproblematiek en de beleidsregels. Ook hebben wij gezamenlijk een pamflet uitgebracht waarin wij voorstellen doen voor een Drents stikstofprogramma. Deze bouwstenen voor de lange termijn zijn gedeeld met GS en PS , maar ook met bestuurders van landbouworganisaties en bedrijfsleven en overige belanghebbenden.

Van crisis naar oplossingen

Bouwstenen voor een Drents stikstofprogramma

De stikstofcrisis raakt het hele land en de discussie daarover wordt verhit gevoerd. Voor het afgeven van de vergunningen voor nieuwe (bouw-) activiteiten is het van belang dat er maatregelen worden genomen om de uitstoot van stikstof te verminderen. En wel op korte termijn. Tegelijkertijd zal aan de bouwstenen voor de langere termijn gewerkt moeten worden.

De essentie van de stikstofproblematiek gaat echter over de kwaliteit van onze natuur en onze eigen gezonde leefomgeving. Natuur heeft een grote waarde in zichzelf, is onvervangbaar en heeft het recht om goed beschermd te worden. Natuur heeft ook een groot maatschappelijk belang. De natuur levert ons schone lucht en schoon water. Bovendien draagt het bij aan de gezondheid van mensen.

Ook voor de volksgezondheid is stikstof een probleem. Uitlaatgassen van industrie, wegverkeer en scheepvaart zorgen voor stikstofoxiden in de lucht. Een te hoge concentratie is schadelijk voor de gezondheid van mensen. Vooral mensen met astma en longklachten hebben hier last van. Tenslotte leidt een overmaat aan stikstof in de bodem tot uitspoeling van nitraat naar het grondwater. Dit vormt een probleem voor de drinkwaterwinning.

Meer dan voldoende redenen om te werken aan goede oplossingen. We moeten dus onze aandacht daarbij niet alleen richten op de vergunningen en het hier en nu. Een korte termijn aanpak zonder visie op de langere termijn ligt juist ten grondslag aan de huidige crisis. Hoog tijd om aan de slag te gaan met de fundamentelere oplossingen, met perspectieven voor betrokken sectoren.

Met dit pamflet doen de Drentse natuur- en milieuorganisaties voorstellen voor een Drents Actieprogramma. Drenthe kent een goede overlegcultuur waarbinnen we ons samen inzetten voor maatschappelijke uitdagingen. Met een voortvarende aanpak van de stikstofproblemen zijn alle sectoren –en daarmee de samenleving als geheel- gediend. Wij gaan daar graag over in gesprek.

Programma Natuurlijk Platteland

In het Programma Natuurlijk Platteland 2016-2021 zijn de gezamenlijke ambities voor natuur en water voor de provincie vastgesteld. Dit jaar hebben wij samen met Het Drentse Landschap, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer verschillende keren bestuurlijk overleg gehad met de provincie en/of Prolander over de noodzakelijke versnelling van de uitvoering van het PNP.

Samenwerking groene organisaties

De Natuur en Milieufederatie Drenthe stemt haar agenda en activiteiten af met de andere natuur- en milieuorganisaties in Drenthe. Wij hebben maandelijks overleg met Het Drentse Landschap, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Landschapsbeheer Drenthe, IVN Noord, SoortenNL en de provincie over onder meer natuurbeleid en ruimtelijke ordening. Daarnaast hebben wij vijf keer een overleg voor de directeuren van Het Drentse Landschap, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, IVN Noord en Landschapsbeheer Drenthe georganiseerd. Dit heeft geleid tot overeenstemming over en stroomlijning van gezamenlijke acties en reacties op de plannen.

Voorbeelden afstemming Drentse Natuur-en milieuorganisaties in 2019

- Programma Natuurlijk Platteland
- Aanpak van invasieve exoten
- Regeling drainage en beregening Natura 2000.
- Stikstofproblematiek.
- Nieuwbouw van het ziekenhuis Meppel,
- Museumspoorlijn Stadskanaal – Gieten
- Verdubbeling van de N34
- Plannen woningbouw in het Spaarbankbosch
- ontwerp bestemmingsplan transferium De Punt
- Regionale Energie Strategie Drenthe.
- zonneroute A37
- verschillende plannen voor zonneakkers
- kennismaking taskforce Vitale Vakantieparken Drenthe
- kennismaking Bosgroep Noordoost Nederland.

Inbreng in advies- en overlegorganen

We zijn actief deelnemer aan en leveren inbreng in o.a. de Commissie Landelijk Gebied (CLG) en het Overlegorgaan NBEL Drentsche Aa. Het resultaat van deze inbreng is dat natuur- en landschapsbelangen een goede en volwaardige plaats in de provinciale beleidsafwegingen krijgen.

In 2018 hebben wij samen met Het Drentse Landschap en Natuurmonumenten met de gemeente Midden-Drenthe een overeenkomst afgesloten m.b.t. het woningbouwplan ***Lievingerveld***. Naar aanleiding van deze overeenkomst hebben we dit jaar een aantal keer met de gemeente, het waterschap en de provincie overleg gevoerd over de inrichtingsvisie voor het noordelijk deel van het plangebied. De afspraak is dat in dit deel natuurontwikkeling en realisering van de wateropgave worden gecombineerd. Dit heeft er in geresulteerd dat het waterschap nu een uitwerking maakt voor een natuurlijke inrichting van de oever van de Beilerstroom in combinatie met de ontwikkeling van een broekbos. Ook heeft er afstemming plaatsgevonden met een groep van toekomstige bewoners, de werkgroep Natuur van de vereniging Noaberschap Lievingerveld over de landschappelijke inpassing van het aangrenzende woongebied. Mede op basis van onze input zijn zij aan de slag gegaan met het opstellen van een Beeldkwaliteitsplan.

De provincie Drenthe wil de N34 door het Drentsche Aa-gebied verdubbelen. In de ***Klankbordgroep Gedeeltelijke verdubbeling N34*** zijn onderdelen van het verkeersonderzoek en de gebiedsanalyse besproken. Wij pleitten voor opname van groene varianten in de onderzoeksopzet. Een slimme variant die zorgt voor meer veiligheid voor het hele tracé en leidt tot vermindering van geluidsoverlast en stikstof- en CO2-uitstoot, verdient hierin een volwaardige plek. Zo'n variant past bovendien uitstekend binnen de doelen die de provincie met de aanpassing beoogt (verbetering van de verkeersveiligheid en doorstroming). In de laatste klankbordgroep eind oktober 2019 is de concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) besproken. In 2020 zal na de vaststelling van de NRD het MER-rapport worden opgesteld. Mede door onze inbreng zijn alle ruimtelijke kwaliteiten van de omgeving van de N34 in de gebiedsanalyse zorgvuldig in beeld gebracht. Hierdoor ligt er een goede basis voor de uitvoering van de m.e.r.-procedure.

Hieronder gaan we in op de resultaten van verschillende projecten.

Heel Drenthe Zoemt

In 2017 en 2018 hebben we via het samenwerkingsprogramma Heel Drenthe Zoemt de biodiversiteit van de bermen en het boerenland zichtbaar en beleefbaar gemaakt voor het grote publiek. Eind november 2018 tekenden Drentse gemeenten, waterschappen en de provincie Drenthe het afsprakenkader '*Soortenrijk Drenthe – Samenwerken aan natuurvriendelijke bermen en oevers*'. De Natuur en Milieufederatie Drenthe heeft samen met andere maatschappelijke organisaties de ondersteuningsverklaring ondertekend.

In 2019 zijn Drentse overheden en organisaties op basis van het afsprakenkader aan de slag gegaan met de vergroting van de biodiversiteit in het landelijk gebied. Voor de uitvoering is het Drents Bermberaad opgericht, waarin de provincie, gemeenten, waterschappen, deskundigen en vrijwilligers van natuurorganisaties zijn vertegenwoordigd. Ook de Natuur en Milieufederatie Drenthe neemt aan het Bermberaad deel. In 2019 is het Bermberaad drie keer bij elkaar gekomen. Voor de uitwerking van deelonderwerpen zijn werkgroepen gevormd. Zo is er een kaart gemaakt waarop alle bermen en oevers in Drenthe staan en waarop te zien is welk beheer daar nu wordt gedaan. Ook hebben alle ondertekenaars een infographic gemaakt die inzicht geeft in hoever de betreffende overheid is met ecologisch beheer. De infographics worden jaarlijks geactualiseerd. Verder zijn werkgroepen aan de gang met de thema's burgerinitiatieven, bestekken en uitvoering, verwaarden van bermmaaisel en monitoring.

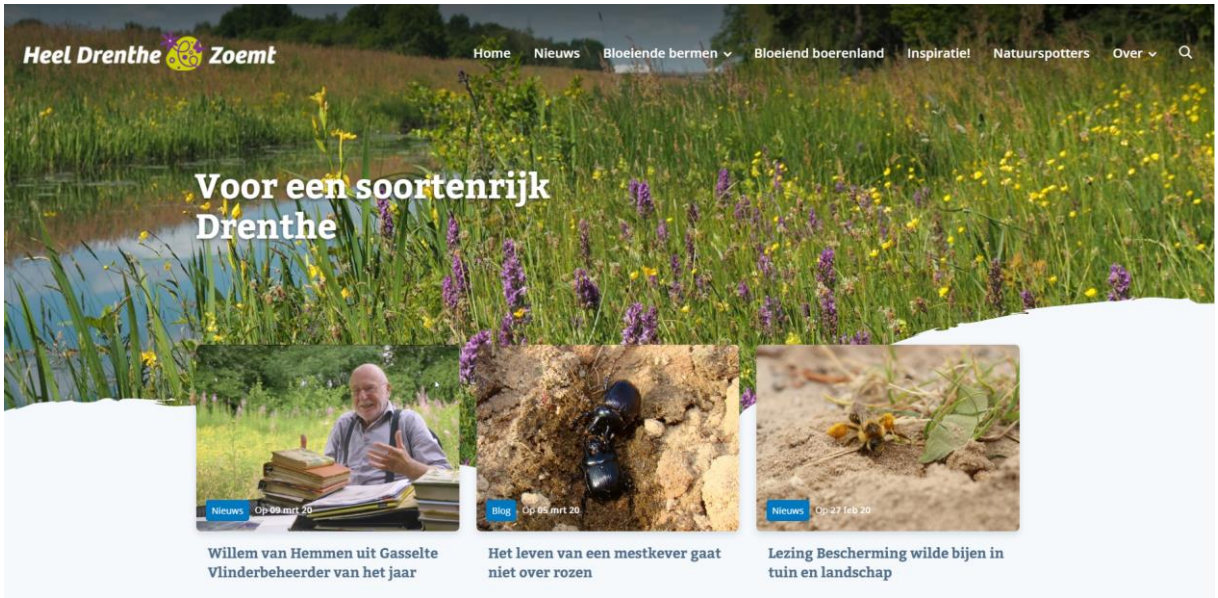

Voor een goede ontsluiting van alle kennis en ervaring met ecologisch bermbeheer hebben we de bestaande site www.heeldrenthezoemt.nl op verzoek van de provincie omgebouwd tot een digitaal kennisplatform voor de biodiversiteit in de bermen en het boerenland van Drenthe. De nieuwe site is op 4 november online gegaan. In 2019 is met name het onderdeel bermen ontwikkeld. In 2020 zal dit verder worden aangevuld met onder andere resultaten die worden opgeleverd door de verschillende werkgroepen van het Bermberaad. Ook willen we het onderdeel boerenland verder uitbouwen, zodat ook de kennis over natuurinclusieve landbouw kan worden gedeeld.

Natuurwerkplaatsen

Om onze klimaatdoelen te halen zijn grondgebonden zonneparken – naast zonnepanelen op daken en tal van andere maatregelen – noodzakelijk. Er liggen kansen om via een zorgvuldige ecologische inrichting en beheer zonneparken te realiseren die bijdragen aan de biodiversiteit in Drenthe. In dit kader hebben we dit jaar een serie van twee natuurwerkplaatsen over zonneparken georganiseerd. De eerste natuurwerkplaats vond op 16 oktober plaats in Zeijen. De tweede natuurwerkplaats vond op 11 november plaats in Assen. Tijdens deze middag hebben we samen onze partners bekeken welke mogelijkheden er zijn om de geplande Energietuin Assen-Zuid te combineren met de versterking van de biodiversiteit in het gebied.

Tijdens de **natuurwerkplaats in Zeijen** hebben we samen met natuurorganisaties, WUR, de provincie, Cruydt-Hoeck en betrokken omwonenden geëvalueerd in hoeverre het bestaande zonnepark Ubbena bijdraagt aan de biodiversiteit en/of er nog aanpassingen in de inrichting en/of het beheer wenselijk zijn. Ook zijn de leerpunten voor de inrichting en het beheer van toekomstige zonneparken benoemd. De resultaten van deze natuurwerkplaats zijn in een advies verwoord en aangeboden aan de exploitant, het energiebedrijf Vrijopnaam.

Drentse agenda natuurinclusieve landbouw

Agenda boer, burger en biodiversiteit

In 2018 presenteerde Minister Schouten haar visie ten aanzien van de omschakeling naar kringlooplandbouw en presenteerde een brede maatschappelijke beweging het Deltaplan Biodiversiteitsherstel. In 2019 werd de Regiodeal Natuurinclusieve Landbouw regio tussen het Rijk, en de provincies Groningen, Fryslân en Drenthe opgesteld en door de partijen getekend.

Naar aanleiding van deze initiatieven heeft de Natuur en Milieufederatie Drenthe in 2018 samen met de andere Groenmanifestpartners LTO Noord, Het Drentse Landschap, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer een eerste verkenning uitgevoerd naar de mogelijkheden om als gezamenlijke partijen aan de slag te gaan met het thema natuurinclusieve landbouw. Begin 2019 is een en ander verder uitgewerkt tot de ***Agenda Boer, Burger en Biodiversiteit*** Agrarische Natuur Drenthe (AND), Landschapsbeheer Drenthe en Drents Agrarisch Jongeren Kontakt (DAJK) hebben zich bij de Agenda aangesloten. De ambitie van de Agenda Boer, Burger en Biodiversiteit is dat rendabele Drentse veehouderij- en akkerbouwbedrijven in 2030 behoren tot de koplopers in Nederland wat betreft de kringlooplandbouw én het leveren van een bijdrage aan herstel en verbetering van de biodiversiteit en landschapskwaliteit.

Op 22 maart is de Agenda aangeboden aan de provinciale lijsttrekkers en de dijkgraven van de Drentse waterschappen. Vervolgens is de Agenda onder meer verzonden aan minister Schouten, GS en PS van Drenthe, Colleges B&W en de raden van de Drentse gemeenten, het AB van de Drentse waterschappen en gebiedspartners. Daarbij hebben we andere partijen uitdrukkelijk uitgenodigd om de Agenda verder mee in te vullen en uit te werken.

Het nieuwe college van GS heeft in het coalitieakkoord aangegeven dat zij de Agenda Boer, Burger en Biodiversiteit van de Groenmanifestpartners zal betrekken bij de Regiodeal Natuurinclusieve Landbouw. Op 1 oktober is een bestuurlijk akkoord gegeven op de Agenda Boer, Burger en Biodiversiteit als basis voor de uitvoering van de Regiodeal Natuurinclusieve landbouw in Drenthe. Met de middelen uit de Regiodeal kan een start worden gemaakt met de Agenda.

Vervolgens zijn wij samen met LTO Noord, AND, DAJK, Het Drentse Landschap, Staatsbosbeheer, Landschapsbeheer Drenthe en Natuurmonumenten aan de slag gegaan met de verdere uitwerking tot een concreet actieprogramma, een streefbeeld en een organisatiestructuur voor verdere uitvoering van de Agenda Boer, Burger en Biodiversiteit. Daarnaast blijven we ook zoeken naar aanvullende financieringsbronnen voor het behalen van de doelstellingen en toekomstige uitvoering van de Agenda. De planning is om de eerste fase in maart 2020 af te ronden. Hiermee kan de formele aanvraag voor de middelen van de Regiodeal worden gedaan.

Doel van de Agenda Boer, Burger en Biodiversiteit is om in Drenthe ook voor 250 akkerbouwers duurzaamheidsplannen te gaan opstellen, inclusief de onderdelen biodiversiteit en landschapskwaliteit. Landelijk zijn WNF, Rabobank, provincie Groningen en BO Akkerbouw dit jaar gestart met het opstellen van een biodiversiteitsmonitor akkerbouw. Als Natuur en Milieufederatie Drenthe hebben we op uitnodiging van WNF een aantal keer inbreng geleverd bij landelijk overleg van de natuurorganisaties over de op te stellen biodiversiteitsmonitor akkerbouw.

7. Drentse duurzaamheidsnetwerken en communicatie

Kernactiviteiten

Provinciale netwerken

Drenthe kent veel duurzame groepen, initiatieven en individuen. Wij ondersteunen, verbinden en brengen deze groepen voor het voetlicht om daarmee de duurzaamheidsbeweging in Drenthe te versterken en de gezamenlijke impact te vergroten. We hebben ons in 2019 ingezet op een verbeterde verbinding met deze initiatieven en ondersteuning met advies en informatie.

Binnen de verschillende domeinen is veel aandacht besteed aan het ondersteunen van duurzame initiatieven, zoals de Energiewerkplaats en het Servicepunt Circulair. Ook met vragen die thema-overstijgend zijn kunnen mensen bij ons terecht. Zo gaven we advies over ruimtelijke inpassing van een nieuwe loods, over (de gevolgen van) vergunningverlening voor evenementen en bedrijven en over nieuw aan te leggen zonneparken. Daarnaast heeft er veel kennisdeling plaatsgevonden door middel van interviews, presentaties en een gastcollege.

Er is een start gemaakt met het in kaart brengen van initiatieven binnen de provincie. Specifiek zijn dat groepen zoals: energiecoöperaties, circulaire koploperbedrijven, duurzame agrarische bedrijven en voedselinitiatieven. In 2020 worden deze in nieuwe vorm zichtbaar via onze website. Op de website GoodFoodClub.nu waren in 2019 al 18 Drentse voedselinitiatieven te zien.

Groene speerpunten voor de Statenverkiezingen

Voor de Statenverkiezingen in maart 2019 heeft de Natuur en Milieufederatie Drenthe samen met andere Drentse natuur- en milieuorganisaties groene speerpunten samengesteld. Deze zijn als eerste bij diverse programmacommissies van de verschillende partijen aangeboden en vervolgens ook tijdens de verkiezingstijd op verschillende wijzen onder de aandacht gebracht. Vervolgens hebben we de punten ook aan de formateur van het nieuwe college aangeboden. Een aantal van deze punten zijn in het nieuwe collegeprogramma overgenomen dan wel door verschillende fracties omarmd.

Met het nieuwe college is in de loop van het jaar verder kennis gemaakt. We organiseerden hiervoor gezamenlijke excursies. Onze oproep richtte zich daarbij op een meer integrale werkwijze voor de aanpak van de grote duurzaamheidsopgaven - in lijn met het betoog vanuit Panorama Drenthe.

Dit thema stond centraal bij twee kennismakingsbijeenkomsten die wij voor de Commissaris van de Koning Jetta Klijnsma organiseerden in het kader van haar tour door Drenthe.

Supporters en achterban

Inwoners van Drenthe kunnen zich op deze laagdrempelige manier binden aan de Natuur en Milieufederatie Drenthe en laten zien dat ze ons werk steunen. Het aantal supporters groeide in 2019 verder naar 388 (van 329 in 2018 en 240 in 2017).

Sinds enkele jaren heeft de Natuur en Milieufederatie Drenthe een actieve groep vrijwilligers die anderen inspireren om hun voetafdruk te verkleinen: de ***Voetspotters***. In 2019 hebben we de voortgang van dit project geëvalueerd en met de actieve vrijwilligers overlegd over nieuwe ideeën. In 2020 zal dit verder vorm krijgen, waarschijnlijk binnen het project GoodFood Drenthe. We hechten veel waarde aan deze groep actieve inspiratoren en hopen onze gezamenlijke impact in 2020 te kunnen vergroten.

Op vrijdag 10 mei hebben we samen met Het Drentse Landschap, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, IVN Noord en Landschapsbeheer Drenthe het evenement 'Groen Drenthe Werkt' voor groene vrijwilligers georganiseerd. Ca. 130 vrijwilligers namen deel aan een programma met verschillende buitenactiviteiten en sloten af met een gezamenlijke maaltijd. Ook nieuwe PS-leden waren voor het evenement uitgenodigd. Een aantal PS-leden heeft van de uitnodiging gebruik gemaakt om kennis te maken met de groene vrijwilligers in Drenthe.

Versterken informatievoorziening en vergroten bereik

Om onze ambities te behalen moeten we als organisatie goed zichtbaar zijn voor de Drentse samenleving – zowel online als offline. We hebben dit jaar onze communicatiekracht en bereik vergroot, door een nieuwe website en actiever gebruik van Facebook en LinkedIn.

Vernieuwde website

In april 2019 is de nieuwe website van de Natuur en Milieufederatie Drenthe gelanceerd, waarbij is ingezet op het moderniseren en overzichtelijker maken van onze digitale huiskamer. Bovendien is de website nu veel beter te gebruiken op telefoons en tablets. Het aantal unieke bezoekers in 2019 was 24.623 en het aantal sessies bedroeg 35.463.

Ook kunnen we door de toepassing van een nieuwe methode sneller en goedkoper campagnes opzetten. Deze methode is al gebruikt voor het vernieuwen van de website van Heel Drenthe Zoemt en het opzetten van de website voor de Energiewerkplaats.

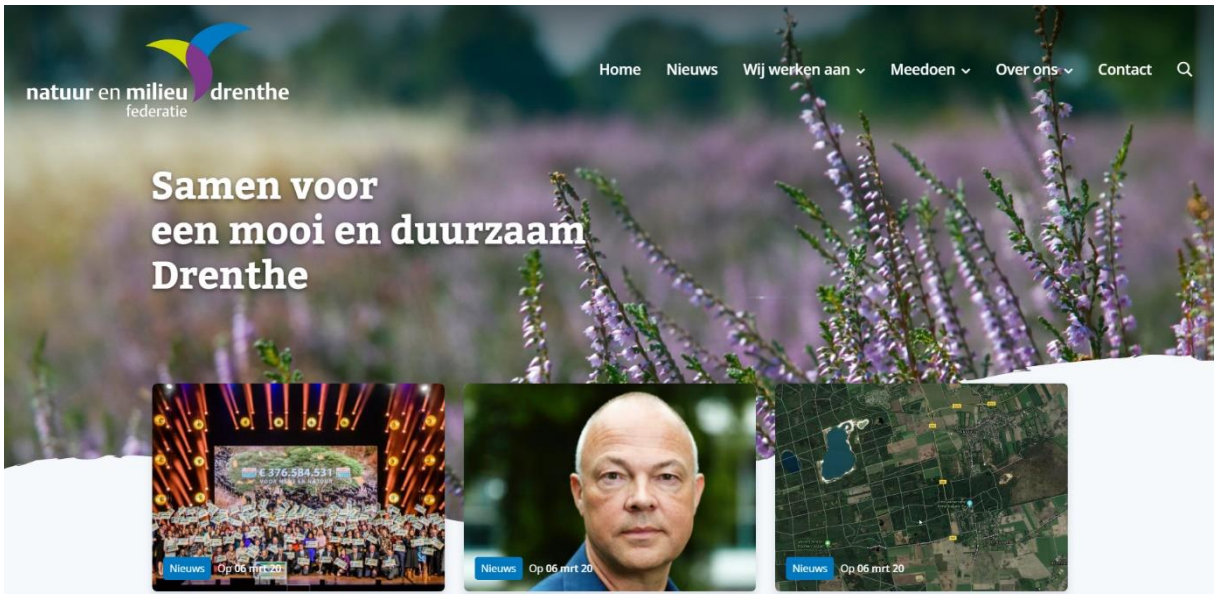

Nieuwsbrieven: Ziezo! en Groene Agenda

In 2019 zijn in totaal 10 Ziezo-nieuwsbrieven gemaakt en verzonden, waarvan een speciale Nacht van de Nacht-Ziezo in oktober en een nieuwsbrief rondom de Statenverkiezingen in maart. De Ziezo! bevat natuur- en milieunieuws, maar ook achtergronden en opiniestukken. In 2019 is het aantal abonnees met 10% gegroeid, naar 2451 (van 2227 in 2018).

De Groene Agenda nieuwsbrief is dit jaar 27 keer verstuurd, naar 992 abonnees (9% meer dan de 910 abonnees in 2018). De Groene Agenda geeft een overzicht van activiteiten op het gebied van natuur, milieu en duurzaamheid in Drenthe, zoals wandelingen, lezingen en workshops. Op onze website is de Groene Agenda ook te raadplegen. Het is één van de best bezochte onderdelen van de website.

Onze website is in 2019 goed voorzien van nieuws, met ruim 150 berichten. Er zijn daarnaast 10 persberichten verzonden, naar lokale en landelijke pers. In 2019 zijn we minstens 54 keer in de media geweest.

Sociale media

Elk jaar groeit de impact van sociale media – en we hebben ons bereik hier vergroot. Het aantal volgers op Facebook groeide naar 764. Het aantal berichten op Facebook was in 2019 ruim 150. Daarnaast hebben we in 2019 meer aandacht besteed aan LinkedIn, waar we nu 337 volgers.

Offline communicatie

Onze offline communicatiemiddelen zijn gericht op verschillende doelgroepen. We hebben dit jaar gewerkt aan onze zichtbaarheid door het gebruik van roll-up banners, flyers en presentaties in onze huisstijl bij activiteiten.

Het verkorte jaarverslag van 2019 (voorheen: de Heugtelichies) wordt dit jaar in digitale vorm geproduceerd, in plaats van op papier zoals in voorgaande jaren. Hiermee willen we een groter bereik bewerkstelligen, het milieu ontzien en resultaten breder deelbaar maken (in presentaties, op de website en op sociale media).

ROEG!

In samenwerking met RTV Drenthe, Het Drentse Landschap, IVN, Landschapsbeheer Drenthe, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer werken we aan het platform ROEG!, opgericht rond het populaire tv-programma op RTV Drenthe. ROEG! is hét online en mediaplatform over natuur en landschap in Drenthe. De samenwerking is afgelopen jaar geïntensiveerd. Er is regelmatig content uitgewisseld en wederzijds gelinkt, met name in het kader van het project Heel Drenthe Zoemt. Zo is een aantal blogs van de natuurspotters van heel Drenthe Zoemt bijvoorbeeld doorgeplaatst op ROEG! Omgekeerd is een uitzending van ROEG over ecologisch bermbeheer op www.heeldrenthezoemt.nl geplaatst. Samenwerkingsthema's waren dit jaar verder de stikstofproblematiek en dan specifiek het effect op natuur en natuurinclusieve landbouw.

In de volgende infografic hebben we aantal communicatieresultaten samengevat. Vervolgens gaan we in op de projectactiviteiten.

INFORMATIE

Kennis delen

Onze nieuwe website
www.nmfdrenthe.nl

35.000
Website bezoekers

24.623
Unieke bezoekers

Volg ons via

De **Groene agenda**

natuur en milieu drenthe
federatie

Meet ups Drenthe

In 2019 hebben we een eerste stap gezet met het organiseren van meet ups over duurzaamheidsthema's die spelen in de Drentse samenleving. Er is een groeiende belangstelling en behoefte aan uitwisselingsmomenten rond duurzaamheidsthema's via debat, lezingen, film en reportages. Een krachtig punt van dit soort bijeenkomsten is dat de verschillende werelden elkaar hier kunnen ontmoeten, inspireren en kennis kunnen uitwisselen. In Drenthe zijn er weliswaar diverse netwerken en initiatieven, maar van een gezamenlijke rode draad en verbinding is nog geen sprake. Andere belangrijke drijfveren voor het organiseren van meet ups zijn het versterken van de samenwerking met andere organisaties en partners, en om koplopers uit de regio een podium te geven.

Als eerste proef hebben wij een verkennende themabijeenkomst georganiseerd met onze directe achterban over het maatschappelijk zeer relevante onderwerp stikstof. Speciaal voor onze achterban en samenwerkingspartners organiseerden we op 7 november 2019 een ***themabijeenkomst*** over stikstof, na afloop van de presentatie van de concept beleidsvisie 2020-2025. Op deze bijeenkomst kwamen bijna 30 vertegenwoordigers vanuit diverse organisaties bijeen voor een lezing door Edo Gies en Hans Kros, onderzoekers aan de universiteit van Wageningen. We sloten de avond af met een aantal stellingen en een levendig debat**.** De lessen uit deze eerste meet up zijn, samen met input vanuit de achterban, uitgewerkt tot een concept en plan voor de uitrol in 2020, die toe zal werken naar het 50-jarig jubileum van de Natuur en Milieufederatie Drenthe in 2021.

Nieuwe mobiliteitsnetwerken

Met het initiatief nieuwe mobiliteitsnetwerken willen we samen met plaatselijke groepen duurzame mobiliteit verder op weg helpen. We zien daarbij met name kansen op gebied van introductie van elektrische deelauto's in combinatie met de geplande uitbouw van het aantal laadpalen in onze provincie. In 2019 hebben we hiervoor met plaatselijke energiecoöperaties de eerste verkennende gesprekken gevoerd. Daarnaast hebben we opdracht gegeven tot externe verkenning van succesvolle initiatieven buiten onze provincie. Onze inzet is erop gericht om dit te vertalen in Drentse pilots met voorbeeldwerking voor de rest van de provincie.

Publiekscampagne Chemievrij maakt je blij

Het Waterbedrijf Groningen gebruikt het water van de Drentsche Aa voor de bereiding van drinkwater. Helaas is schoon, veilig en voldoende water niet vanzelfsprekend. Regelmatig worden nog te hoge concentraties bestrijdingsmiddelen in het oppervlaktewater aangetroffen. Sinds 2016 werken de provincie Drenthe, Waterschap Hunze en Aa's en Waterbedrijf Groningen daarom samen binnen het Uitvoeringsprogramma Oppervlaktewaterwinning Drentsche Aa (UPDA) aan projecten die gericht zijn op de vermindering van de emissie van bestrijdingsmiddelen in het stroomgebied van de Drentsche Aa.

Naast de landbouw, blijkt het stedelijk gebied een belangrijke bron van vervuiling. Het merendeel van de bestrijdingsmiddelen uit het stedelijk gebied is afkomstig van particulieren. Tot nu toe is het de partners van het UPDA onvoldoende gelukt om deze doelgroep te bereiken. Het idee was daarom om de inwoners van het Drentsche Aa-gebied via een gerichte publiekscampagne te benaderen.

In 2019 heeft de Natuur en Milieufederatie daarom een pre-test voor een publiekscampagne ‘Chemievrij maakt je blij’ gedaan in de wijken Assen Oost en Assen Oud-Zuid. De actie bestond uit de oproep om in de periode van 13 juni tot en met 31 juli bestrijdingsmiddelen in te leveren met een vlinderstruik als beloning. Gedurende ruim 4 weken voerden we een sociale mediacampagne met 3 verschillende Facebookadvertenties, huis-aan-huis flyers en 2 persberichten via de (digitale) kanalen van de Assen Courant. Uiteindelijk hebben 22 inwoners van Assen in totaal ruim 29 liter chemische middelen ingeleverd. Tijdens de actie is de landingspagina met de tips ruim 700 keer bezocht. Gebaseerd op ervaring in deze wijken wordt de campagne in 2020 verder uitgerold om een breder publiek te bereiken.

8. Organisatie en Financiën

Algemeen Beleid

Ons werkplan voor 2019 en deze verslaglegging zijn gebaseerd op onze beleidsvisie 2016-2020.

In 2019 hebben we hard gewerkt aan een ***nieuwe beleidsvisie*** voor de periode 2020-2025. Op basis van een aantal bouwstenen hebben we hier stap voor stap naar toe gewerkt. Deze bouwstenen bestonden uit een externe blik op de organisatie, een interne evaluatie van de beleidsvisie 2016-2020 en een omgevingsscan naar de duurzaamheidstrends in Drenthe. In november hebben we de belangrijkste keuzepunten besproken met de achterban en in december is de nieuwe beleidsvisie vastgesteld door de stichtingsraad.

In de beleidsvisie 2020-2025 beschrijven we de hoofdlijnen van onze inzet en strategie. We houden vast aan onze meerwaarde als netwerkorganisatie. Daarnaast zullen we ons richten op drie niveaus die met elkaar samenhangen én elkaar versterken:

1. Het mede-vormgeven van ***beleidskaders en randvoorwaarden*** voor een mooi en duurzaam Drenthe
2. Het ***initiëren en zichtbaar maken van voorbeelden*** om te laten zien dat het "anders" kan
3. Het ondersteunen van een brede ***Drentse duurzaamheidsbeweging***

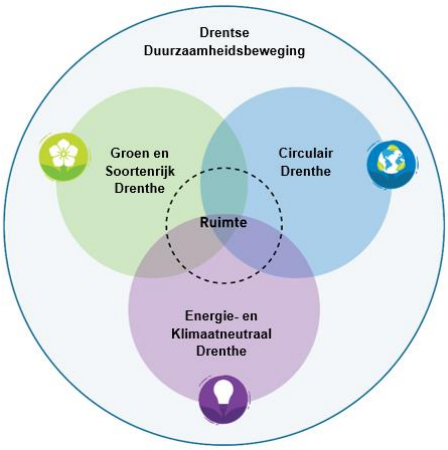

Gebaseerd op de staat van Drenthe en onze missie, positie en rolopvatting, zien we de komende vijf jaar een drietal inhoudelijke hoofdopgaven voor Drenthe waarop we als Natuur en Milieufederatie Drenthe in willen zetten. Deze opgaven zijn:

- Energie- en klimaatneutraal Drenthe
- Groen en soortenrijk Drenthe
- Circulair Drenthe

Deze visie zullen we jaarlijks vertalen in werkplannen en projecten. Daarin zullen we ook ruimte houden om flexibel en wendbaar te blijven om in te kunnen spelen op de nieuwe ontwikkelingen in ons snel veranderende speelveld.

Financieel beleid

De Natuur en Milieufederatie Drenthe is een stichting zonder winstoogmerk. Zij ontvangt inkomsten voor het merendeel uit subsidies, fondsen en in beperkte mate uit giften. De besteding van deze inkomsten wordt inhoudelijk verantwoord in dit jaarverslag en financieel in onze jaarrekening. Een samenvatting van het financiële verslag is hieronder opgenomen.

Ons beleid t.a.v. reserves en fondsen is opgenomen in onze jaarrekening. De organisatie beschikt over een minimale continuïteitsreserve voor het opvangen van fluctuerende inkomsten, risico's en voor voldoende liquiditeit.

De financiële koers voor de komende jaren is gericht op het handhaven van onze huidige omzet en productiviteit en verdere differentiatie van financieringsbronnen. De meerjarenraming tot en met 2022 is op deze basis door de directie vastgesteld.
De jaarbegrotingen worden voorafgaand aan elk kalenderjaar door de Stichtingsraad goedgekeurd.

De organisatie heeft geen beleggingen. De financiële middelen zijn ondergebracht op rekening courant- en (groene) spaarrekeningen.

Financieel verslag

In de onderstaande tabellen geven we een overzicht van de ingezette middelen, zowel als totaal als verdeeld over de verschillende werkthema's. We sluiten het boekjaar 2019 af met een positief resultaat van € 6.362,--.
De totale inzet aan gerealiseerde uren en middelen is in 2019 vrijwel conform begroting. Binnen de verschillende werkthema's zijn wel verschuivingen opgetreden. In het werkveld Energie en Natuur hebben we - mede dankzij projectfinanciering - meer activiteiten kunnen uitvoeren dan dat we oorspronkelijk hadden begroot. Binnen de thema's Voedzaam, Circulair en Mooi hebben we minder activiteiten kunnen ontplooien dan we oorspronkelijk in ons werkplan hadden voorzien. Ook dit hangt vooralsamen met de factor projectinkomsten die per thema en per jaar kunnen fluctueren. De acquisitie van projecten in deze werkvelden viel lager uit dan we in de begroting hadden voorzien. Ten opzichte van het werkplan dat we in december 2018 vaststelden is er een aantal projecten bijgekomen of in omvang toegenomen en is daarnaast een aantal projecten niet uit de startblokken gekomen. In grote delen van ons werk moeten we ook inspelen op de actualiteit en nieuwe ontwikkelingen. Binnen het werkveld Natuur en landbouw vroeg met name de stikstofcrisis onze aandacht.

Over het geheel genomen kunnen we stellen dat we het voorziene werk grotendeels hebben kunnen uitvoeren en dat veel van de beoogde resultaten zijn gehaald.

Dit is mede mogelijk gemaakt door de steun van de provincie Drenthe, Drentse gemeenten, de Nationale Postcodeloterij en andere financiers. We danken hen voor de steun en het vertrouwen dat we genieten en gaan graag met deze partijen verder op de ingeslagen weg.

Verantwoording per werkveld

Activiteitenoverzicht 2019						
Programma	Middelen		Uitgaven		Inkomsten	
	Begroot aantal uren	Gerea-liseerd aantal uren	Begroot totale kosten	Gerea-liseerd totale kosten	Begroot totale inkomsten	Gerea-liseerd totale inkomsten
	Uren		euro			
Energieneutraal Drenthe						
Kernactiviteiten	350	431	36.600	43.125	36.600	43.000
Projecten	3.450	4.758	420.500	551.407	420.500	501.115
Totaal Energieneutraal Drenthe	3.800	5.189	457.100	594.532	457.100	544.115
Voedzaam Drenthe						
Kernactiviteiten	275	198	29.750	19.923	29.750	20.000
Projecten	875	460	104.000	48.133	104.000	47.800
Totaal programma Voedzaam Drenthe	1.150	658	133.750	68.056	133.750	67.800
Circulair Drenthe						
Kernactiviteiten	300	315	31.150	63.026	31.150	62.813
Projecten	700	397	108.000	43.085	108.000	41.807
Totaal Circulair Drenthe	1.000	712	139.150	106.111	139.150	104.620
Mooi Drenthe						
Kernactiviteiten	675	374	70.000	37.400	70.000	37.250
Projecten	700	649	80.000	72.842	80.000	72.899
Totaal Mooi Drenthe	1.375	1.023	150.000	110.242	150.000	110.149
Natuurlijk Drenthe						
Kernactiviteiten	425	472	44.000	54.661	44.000	54.171
Projecten	450	583	53.500	84.030	53.500	83.496
Totaal Natuurlijk Drenthe	875	1.055	97.500	138.691	97.500	137.667
Drentse duurzaamheidsnetwerken	1.100	740	127.500	121.973	127.500	119.880
Exploitatie / doorbelastingsverschil				30.194-		31.542
Totaal	9.300	9.377	1.105.000	1.109.411	1.105.000	1.115.773
Totaal gerealieerde inkomsten	1.115.773					
Totaal gerealiseerde kosten	1.109.411					
Resultaat	6.362					

Noot: in de bovenstaande tabel zijn de totale kosten gepresenteerd op basis van het begrote uurtarief.

In onze jaarrekening presenteren wij deze kosten op basis van het gerealiseerde uurtarief, waardoor er geen sprake meer is van 'doorbelastingsverschillen'. Het resultaat in deze tabel is vanzelfsprekend hetzelfde al het resultaat in de jaarrekening. Zie ook de staat van baten en lasten op de volgende bladzijde.

.

Staat van baten en lasten 2019

			Werkelijk 2019 Euro	Begroting 2019 Euro	Werkelijk 2018 Euro
Baten		*8*			
*	Baten van particulieren		37	500	938
*	Baten van bedrijven		1.307	70.000	62.604
*	Baten van loterijorganisaties		-	-	-
*	Baten van subsidies van overheden		790.360	722.689	715.922
*	Baten van verbonden organisaties zonder winststreven		209.209	190.000	192.396
*	Baten van andere organisaties zonder winststreven		112.946	96.311	70.915
Som van de geworven baten			1.113.859	1.079.500	1.042.775
*	Baten als tegenprestatie voor de levering van producten of diensten		-	500	-
*	Overige baten		1.914	25.000	6.668
Som van de baten			**1.115.773**	**1.105.000**	**1.049.443**
Lasten		*9*			
Besteed aan doelstellingen [1]					
*	Uitvoeringskosten Energieneutraal Drenthe		574.833	454.485	546.459
*	Uitvoeringskosten Voedzaam Drenthe		65.557	132.959	49.529
*	Uitvoeringskosten Circulair Drenthe		103.410	138.462	111.782
*	Uitvoeringskosten Mooi Drenthe		106.357	149.054	113.352
*	Uitvoeringskosten Natuurlijk Drenthe		134.688	96.898	91.478
*	Uitvoeringskosten Drentse duurzaamheidsnetwerken		119.164	126.743	99.140
Som van uitvoeringskosten			**1.104.009**	**1.098.600**	**1.011.740**
Wervingskosten			-	-	-
Kosten beheer en administratie [2]			-	-	-
Som van de lasten			**1.104.009**	**1.098.600**	**1.011.740**
*	Financiële baten		28	-	-
*	Financiële lasten		5.431	6.400	5.701
Saldo voor financiële baten en lasten			5.402	6.400	5.701
Totaal lasten conform resultatenrekening			1.109.411	1.105.000	1.017.441
Saldo van baten en lasten			**6.362**	**0-**	**32.002**
De bestemming van het resultaat is als volgt:					
*	Continuïteitsreserve		6.362		32.002
			6.362	**-**	**32.002**

Al 24 jaar steun van de Postcode Loterij

Tijdens het jaarlijkse Goed Geld Gala maakt de Nationale Postcode Loterij bekend welke bedragen zij doneren aan goede doelen. Dankzij de deelnemers van de Postcode Loterij gaat er in 2020 ruim 376 miljoen euro naar 123 goede doelen die zich inzetten voor mens en natuur. De Natuur en Milieufederaties horen al sinds 1996 bij de goede doelen die op een bijdrage mogen rekenen.

De Natuur en Milieufederaties ontvangen dit jaar opnieuw een vaste bijdrage van 2,25 miljoen euro van de Postcode Loterij: een aanzienlijk bedrag waar wij ontzettend blij mee zijn.

Op de foto: Sonja Sars (Netwerksecretaris), Postcode Loterij ambassadeurs Winston Gerschtanowitz en Gaston Starreveld, Annie van de Pas (netwerkdirecteur) en Postcode Loterij ambassadeur Martijn Krabbé – Foto: Roy Beusker Fotografie

10 miljoen bomen

In het najaar van 2019 vielen we ook nog eens extra in de prijzen, toen bekend werd gemaakt dat Plan Boom mede dankzij de Postcode Loterij van start kon gaan. Met een extra schenking van 2,25 miljoen euro gaan we de komende vier jaar in heel Nederland 10 miljoen bomen planten. “Plan Boom geeft iedereen de kans om direct iets bij te dragen voor het klimaat door mee te doen aan het planten van deze bomen. Daarom ben ik er zo trots op dat we dit plan, samen met een brede coalitie van partners, dankzij de bijdrage van de Postcode Loterij nu kunnen gaan realiseren”, licht een enthousiaste Netwerkdirecteur Annie van de Pas toe.

De Natuur en Milieufederaties zijn de Postcode Loterij en alle deelnemers enorm dankbaar voor hun bijdrage. Met hun steun kunnen we ons blijven inzetten voor mooie en duurzame provincies.

Bestuur, directie en medewerkers

Binnen de stichting Natuur en Milieufederatie Drenthe is de functie toezicht houden gescheiden is van de functie besturen. Deze scheiding der functies is statutair vastgelegd.
De statuten zijn bij de Natuur en Milieufederatie Drenthe op te vragen (telefonisch 0592-311150) of via de e-mail: info@nmfdrenthe.nl of te downloaden van onze website: www.nmfdrenthe.nl.

Directie (functie besturen)
De directeur-bestuurder van de Natuur en Milieufederatie Drenthe is Reinder Hoekstra.

Stichtingsraad (functie toezicht houden)

- Jacob Gunter, voorzitter
  Marianne Hofstee-Van Hoorn tot 28 februari 2019
- Roelinda Alkema
- Herman Brink
- Rein Munniksma
- Ineke Noordhoff vanaf 28 februari 2019
- Jan Grotenhuis vanaf 28 februari 2019.

Leden van de Stichtingsraad worden bij coöptatie benoemd voor een zittingsduur van 4 jaar en zijn tweemaal herbenoembaar.

Nevenfuncties

Naam	Nevenfunctie
Roelinda Alkema	• Medewerker Stichting Zorgboerderij De Naoberhoeve in Echten • Secretaris Stichting Klezmergroep KLETS in Zuidwolde • Lid werkgroep kleine landschapselementen Natuurvereniging Zuidwolde • Lid werkgroep Ruimtelijke Ordening De Wolden
Jacob Gunter	• Lid van de bezwarencommissie van Dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid Noardwest Fryslân; • Fotograaf • Secretaris Golfclub Holthuizen te Roden
Marianne Hofstee-Van Hoorn	Geen
Herman Brink	• Provinciehoofd Staatsbosbeheer Overijssel • Lid van de Raad van Advies van de stichting Schaapskudde Sallandse Heuvelrug
Rein Munniksma	• Voorzitter Claas van Gorcumfonds • Voorzitter van de Agrarische Tafel • Voorzitter van de Maatschappelijke adviesraad van de provinciale eenheid Drenthe van Staatsbosbeheer
Jan Grotenhuis	• Adviseur Jeneverbesgilde Drenthe (sinds 11 maart 2019, daarvoor voorzitter Jeneverbesgilde) • Lid Wetenschappelijke Advies Commissie van de stichting het Drentse Landschap • Betrokken bij oprichting Stichting Drents Agrarisch Erfgoed
Ineke Noordhoff	• Lid Bestuur Gebiedsfonds Drentsche Aa • Bestuurslid Vereniging Dorpsbelangen Midlaren • Lid raad van commissarissen Woongroep Marenland, Appingedam • Lid raad van commissarissen Waterbedrijf Groningen
Reinder Hoekstra	Geen

Medewerkers

- Judith van den Berg, Ontwikkelaar Mooi, Natuurlijk en Voedzaam Drenthe
- Frank Hart, Ontwikkelaar Mooi Drenthe tot 1 april 2019
- Christiaan Teule, Ontwikkelaar Energieneutraal Drenthe
- Remco Mur, vanaf 24 juni 2019
- Xandra van Zon, Adviseur Drents Energieloket
- Daniël van der Kleij, Adviseur Drents Energieloket
- Corina Onderstijn, Projectleider Energietransitie en Participatie
- Emile Suringar, Ontwikkelaar Circulaire Economie
- Sanne Vellinga, Communicatieadviseur
- Petra van den Engel, Projectmedewerker communicatie vanaf 1 maart 2019
- Eline Arkema, Projectmedewerker communicatie vanaf 1 juni 2019
- Jelte Sikkema, Adviseur Drents Energieloket vanaf 1 april 2019
- Elzemiek Zinkstof, Projectmedewerker communicatie vanaf 7 oktober 2019
- Kim Veenman, Projectmedewerker communicatie van 20 mei tot 1 oktober 2019
- Jorine van Nifterik, Projectmedewerker communicatie vanaf 1 oktober 2019

Ondersteuning

- Geke Horlings, Hoofd Bedrijfsvoering en secretariaat
- Marja de Boer, Medewerker Secretariaat en Administratie
- Maud Cramer, Medewerker Huishoudelijke dienst
- Esther de Jong, Medewerker Secretariaat en Projectondersteuner Drents Energieloket

De functies, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de medewerkers zijn vastgelegd in een functieboek en de individuele functiebeschrijvingen.

Bezoldiging en vergoedingenbeleid

De Natuur en Milieufederatie Drenthe heeft een arbeidsvoorwaardenbeleid dat zoveel mogelijk gerelateerd is aan het arbeidsvoorwaardenbeleid van de provincie Drenthe. Dit geldt ook voor de bezoldiging van de directeur-bestuurder. De bezoldiging van de directie wordt gespecificeerd in de jaarrekening.
De Stichtingsraad van de Natuur en Milieufederatie Drenthe heeft het bezoldigingsbeleid, de hoogte van de directiebeloning en de hoogte van andere bezoldigingscomponenten vastgesteld. Het beleid wordt periodiek geactualiseerd. De laatste evaluatie was in 2017.
Bij de bepaling van het bezoldigingsbeleid en de vaststelling van de beloning volgt de Natuur en Milieufederatie Drenthe de Regeling beloning directeuren van goede doelenorganisaties (zie www.goededoelennederland.nl). De regeling geeft aan de hand van zwaartecriteria een maximumnorm voor het jaarinkomen.
De weging van de situatie bij de Natuur en Milieufederatie Drenthe vond plaats door de Stichtingsraad. Dit leidde tot een zogenaamde BSD-score van 325 punten met een maximaal jaarinkomen van € 86.578 (1 fte/12 maanden). Het voor de toetsing, aan de geldende maxima, relevante werkelijke jaarinkomen van de directie bedroeg in 2019 € 78.393.
Deze beloningen bleven binnen de geldende maxima.
Het jaarinkomen, de belaste vergoedingen/bijtellingen, de werkgeversbijdrage pensioen en de overige beloningen op termijn bleven voor R. Hoekstra, met een bedrag van € 89.122 binnen het in de regeling opgenomen maximum-bedrag van € 194.000 per jaar. De belaste vergoedingen/bijtellingen, de werkgeversbijdrage pensioen en de overige beloningen op termijn

stonden bovendien in een redelijke verhouding tot het jaarinkomen. De hoogte en samenstelling van de bezoldiging worden in de jaarrekening toegelicht in de toelichting op de staat van baten en lasten. De leden van de Stichtingsraad ontvangen geen bezoldiging. Ze ontvangen alleen een zeer beperkte vergoeding voor gemaakte onkosten (op basis van declaraties).

Risicomanagement

Eind 2019 hebben we de risico's voor onze organisatie opnieuw op een rij gezet, mede om de gewenste hoogte van de continuïteitsreserve vast te stellen.

Er waren meerdere redenen om de risico-inventarisatie te actualiseren; onder andere:

- Onze omzet is in de laatste jaren toegenomen door onder meer de activiteiten van het Drents Energieloket. Daarmee neemt ook de liquiditeitsbehoefte toe.
- Terugloop van subsidies en bijdragen is nog steeds een reëel risico, dat ertoe zou kunnen leiden dat de organisatie moet krimpen.

Teruglopende inkomsten vormen een risico dat een grote impact op onze organisatie kan hebben. Daarom zijn verschillende scenario's uitgewerkt, die een indicatie geven van de noodzakelijke en gewenste financiële reserves.
De Stichtingsraad heeft in 2019 het volgende vastgesteld:

- als streefbedrag van de continuïteitsreserve: € 550.000,--
- als maximum voor de continuïteitsreserve: 1,5 maal de kosten van de werkorganisatie.

Meer informatie over de continuïteitsreserve is terug te vinden in onze jaarrekening 2019.

Daarnaast waren in een eerder stadium al praktische risico's gesignaleerd op het gebied van de normale bedrijfsprocessen van een organisatie als de onze (bijv. ziekteverzuim, schade aan bedrijfsmiddelen en achterstallig onderhoud van het bedrijfspand). Waar nodig en mogelijk zijn verzekeringen afgesloten of financiële voorzieningen opgenomen om ervoor te zorgen de continuïteit van de organisatie zoveel gewaarborgd is.

Gedragscodes

De Natuur en Milieufederatie Drenthe onderschrijft de volgende gedragscodes:

- De principes van de Code Goed Bestuur; die onderdeel vormen van de Erkenningsregeling Goede Doelen
- Richtlijn Financieel Beheer Goede Doelen
- Professionele gedragscode Natuur en Milieufederaties
- Gedragscode gegevensbescherming Natuur en Milieufederaties
- Gedragscode integriteit

De directie en de leden van de Stichtingsraad van de Natuur en Milieufederatie Drenthe onderschrijven de volgende principes:

1. Binnen de instelling dient de functie 'toezicht houden' (vaststellen of goedkeuren van plannen, en het kritisch volgen van de organisatie en haar resultaten) duidelijk te zijn gescheiden van het 'besturen' dan wel van de 'uitvoering'."

2. De instelling dient continu te werken aan een optimale besteding van middelen, zodat effectief en doelmatig gewerkt wordt aan het realiseren van de doelstelling.
3. De instelling streeft naar optimale relaties met belanghebbenden, met gerichte aandacht voor de informatieverschaffing en de inname en verwerking van wensen, vragen en klachten.

Functiescheiding tussen toezicht en uitvoering

Bij de Natuur en Milieufederatie Drenthe is de uitvoering van het beleid gescheiden van de functie 'toezicht houden'. Sinds 2015 is deze functiescheiding ook in de statuten vastgelegd.
De afspraken over de taakverdeling tussen directie (bestuur) en Stichtingsraad (toezichthouder) zijn daarnaast vastgelegd in het directiestatuut.
Evaluatie van het functioneren van de directie en de Stichtingsraad in 2018 heeft in 2019 plaatsgevonden.

Optimale besteding van de financiële middelen

De Natuur en Milieufederatie Drenthe heeft ten doel het behoud en de verbetering van de kwaliteit van de natuur, het milieu en het landschap en het bevorderen van duurzame ontwikkeling in het bijzonder in de provincie Drenthe, alles in de meest ruime zin. Al onze activiteiten zijn gericht op het realiseren van deze doelstelling.

De organisatie streeft naar een verantwoorde verhouding tussen productiviteit en overhead. Als referentiepunten hanteren we overheadgemiddelden van vergelijkbare goede doelenorganisaties. Het Algemeen Bestuur heeft in 2012 vastgesteld dat het percentage voor beheer- en administratie niet hoger dan 30% van de totale kosten mag zijn, waarbij het streeft naar een percentage van 20% of lager. In 2019 bedraagt het percentage beheer- en administratiekosten 14%.

Streven naar optimale relaties met belanghebbenden

De Natuur en Milieufederatie Drenthe ondersteunt mensen, die zich actief inzetten voor hun eigen leefomgeving. Zij vervult de functie van ondersteuner, vraagbaak, aanspreekpunt en verbinder van lokale activiteiten in Drenthe. Zij beschikt daarvoor over een breed netwerk aan contacten, die bij deze ondersteuning van dienst kunnen zijn.

Gerelateerd aan de doelstelling van de NMF Drenthe zijn belanghebbenden:
1. plaatselijke groepen en individuen, al dan niet verbonden, die zich inzetten voor natuur, milieu en landschap in Drenthe
2. beleidsmakers en beslissers in openbaar bestuur en bedrijfsleven, die invloed uitoefenen op het terrein van natuur, milieu en landschap in Drenthe
3. samenwerkingspartners, zoals Natuurmonumenten, Drents Landschap, Staatsbosbeheer, LTO, Drentse Energie Organisatie, Drentse KEI, energiebedrijven, provincie Drenthe en Drentse gemeenten
4. inwoners en bezoekers van de provincie Drenthe.

Mogelijkheden inbreng belanghebbenden

Eenieder is vrij om inbreng te leveren en te reageren op onze activiteiten en het te voeren of gevoerde strategische en inhoudelijke beleid.

Meningen, opvattingen of reacties worden zeer op prijs gesteld en worden in de reguliere werkprocessen van beleidsvorming en uitvoering meegenomen.

Tot slot bestaat er voor belanghebbenden de mogelijkheid om een klacht in te dienen bij de Natuur en Milieufederatie Drenthe, als zij het bijvoorbeeld niet eens zijn met de uitvoering van activiteiten of constateren dat er sprake is van inconsistentie van beleid. Voor een correcte verwerking van de klachten is de *Klachtenprocedure Milieufederatie Drenthe* vastgesteld.

De volledige tekst van de klachtenprocedure is bij de Natuur en Milieufederatie Drenthe op te vragen. In 2019 is één klacht bij de Natuur en Milieufederatie Drenthe gemeld en beantwoord.

Communicatie

In hoofdstuk 7 doen we verslag van de activiteiten die in 2019 zijn uitgevoerd op het gebied onze corporate communicatie en algemene informatievoorziening.

Ook bij de totstandkoming van onze nieuwe Beleidsvisie 2020-2025 hebben we actief gewerkt aan inbreng van onze omgeving.

Daarvoor hebben we als eerste ons beleid over de afgelopen periode geëvalueerd. We hebben onze partners en aangesloten organisaties gevraagd hoe zij aankijken tegen ons werk en toekomstige opgaven. Verder hebben we de maatschappelijk trends en de staat van Drenthe in beeld gebracht. Dit geheel is vervolgens vertaald naar deze nieuwe meerjarenvisie, waarin we de hoofdlijnen van onze inzet en strategie beschrijven.

Deze visie zullen we jaarlijks vertalen in werkplannen en projecten. Daarin zullen we ook ruimte houden om flexibel en wendbaar te blijven om in te kunnen spelen op de nieuwe ontwikkelingen in ons snel veranderende speelveld.

Integriteit

In 2019 heeft de Natuur en Milieufederatie Drenthe de gedragscode Integriteit vastgesteld.
Daarin hebben we principes en afspraken vastgelegd over o.a. voorkomen en tegengaan van fraude, initimidatie en oneerlijk gedrag. Vanzelfsprekend zijn over integer gedrag ook eerder al richtlijnen vastgelegd, maar deze waren vooral voor intern gebruik. Doel van de nieuwe gedragscode dat ook voor onze omgeving duidelijk is waar we voor staan, wat er van onze medewerkers verwacht mag worden en waar eventuele klachten gemeld kunnen worden.
Het integriteitsbeleid vraagt nog om verdere uitwerking en om structurele inbedding binnen onze organisatie. Hieraan zullen we ook de komende jaren aandacht besteden.

Maatschappelijk verantwoord ondernemen

Waar het gaat om maatschappelijk verantwoord ondernemen richten wij ons vooral op de impact van onze bedrijfsprocessen op onze leefomgeving. We willen die steeds meer verduurzamen door o.a.:

- het energieverbruik binnen ons kantoor verder te verlagen en zelf duurzame energie op te wekken
- minder papier te gebruiken

- medewerkers te stimuleren om op de fiets of met het openbaar vervoer te reizen
- duurzaam in te kopen; biologische en/of vegetarische catering
- afval te scheiden.

In 2019 hebben we geïnvesteerd in een betere dakisolatie van de achterkant van ons kantoorpand. Verder hebben we een tochtsluis in onze (hoge) hal laten plaatsen, waardoor het pand comfortabeler wordt en we minder gas gaan gebruiken. We blijven ons oriënteren op verdergaande maatregelen om zo weinig mogelijk energie te verbruiken.

Verder hebben deelgenomen aan het samenwerkingsproject duurzame koplopers waarin we onze eigen milieuprestaties en verbeterpunten onder de loep hebben genomen. Dit geeft ons de leidraad voor een aanpak in de komende jaren.

Daarnaast hebben we een gedragscode over integriteit opgesteld, met onze medewerkers besproken en vastgesteld. Dit onderwerp zal nog verder worden uitgediept en ingevuld, zodat het voor alle betrokkenen duidelijk is waar onze organisatie voor staat en wat er van ons verwacht mag worden op het gebied van eerlijk en transparant handelen.

Vooruitblik 2020

Vanaf 2020 zijn onze werkplannen afgeleid van onze beleidsvisie 2020-2025. Dit betekent geen fundamentele wijzigingen in onze missie en ons strategisch beleid. Wel zijn de werkvelden opnieuw ingedeeld om een betere afstemming zowel intern als extern mogelijk te maken.
Aansluitend op deze beleidvisie zijn onze activiteiten in 2020 gericht op de volgende thema's.

- Energie- en klimaatneutraal Drenthe.
- Groen en soortenrijk Drenthe;
- Circulair Drenthe;

We willen nieuwe vormen inzetten om onze achterban bij dit werk te betrekken en hun inbreng te benutten.

In de begroting voor 2020 is rekening gehouden met een vergelijkbare omvang van de werkorganisatie als in 2019.

Op het moment van dat we dit jaarverslag schrijven zorgt de coronacrisis voor veel onduidelijkheid en onzekerheid op vrijwel alle maatschappelijke terreinen. Gezondheid is wat ons allemaal op dit moment bezighoudt. Ook wij passen ons werk aan en nemen maatregelen om verspreiding van het Covid19-virus te voorkomen. Dit zal de komende tijd aandacht blijven vragen.
Wij blijven ons – binnen de mogelijkheden die er nog steeds zijn - ook in 2020 samen met anderen inzetten voor een mooi en duurzaam Drenthe.